

**Jauna augstākās izglītības finansēšanas modeļa ieviešana Latvijā
KONCEPCIJA**

Saturs

I.	Ievads	3
II.	Pasaules bankas pētījuma gaita un rezultāti	4
	2.1. Pētījuma īstenošana un nozares līdzdalība	4
	2.2. Augstākās izglītības finansēšanas modeļa izvērtējuma metodoloģija	6
	2.3. Augstākās izglītības finansēšanas modeļa izvērtējuma rezultāti.....	9
	2.3.1. Stiprās un vājās puses.....	9
	2.3.2. Atbilstība stratēģiskajiem attīstības virzieniem	12
	2.3.3. Ieteikumi finansēšanas sistēmas uzlabošanai.....	13
III.	Augstākās izglītības finansēšanas modeļa reforma	14
	3.1. Latvijas augstākās izglītības finansējums.....	23
	3.2. Finansēšanas modeļa ieviešanas scenāriji un to ietekme uz augstākās izglītības konkurētspēju un pieejamību	24
	3.3.1. Zināšanu sabiedrības attīstības modelis	24
	3.3.2. Ierobežotas izaugsmes modelis	27
	3.3.3. Nepietiekamības modelis	30
	3.3. Augstskolu un koledžu finansēšana 2015. un 2016. gadā.....	33
IV.	Jaunā finansēšanas modeļa ieviešanas nepieciešamība	39
V.	Pasākumu plāns jauna finansēšanas modeļa ieviešanai	40

I. Ievads

Koncepcija „Jauna augstākās izglītības finansēšanas modeļa ieviešana Latvijā” (turpmāk – koncepcija) sniedz pārskatu par Starptautiskās Rekonstrukcijas un attīstības bankas (turpmāk – Pasaules banka) īstenotā pētījuma gaitu un rezultātiem, izvirza priekšlikumus jauna augstākās izglītības finansēšanas modeļa ieviešanai un raksturo alternatīvos risinājumus atkarībā no pieejamā finansējuma un to paredzamo ietekmi uz augstākās izglītības konkurētspēju un pieejamību. Koncepcija ir sagatavota saskaņā ar Ministru kabineta 2013.gada 19.novembra sēdes protokollēmuma Nr.61 62.§ doto uzdevumu Izglītības un zinātnes ministrijai sadarbībā ar Pasaules banku izstrādāt jaunu augstākās izglītības finansēšanas modeli un noteiktā kārtībā iesniegt izskatīšanai Ministru kabinetā koncepcijas projektu modeļa ieviešanai.

Koncepcijā kā Latvijas sociālekonomiskajai situācijai piemērotākais risinājumu izvirzīts trīs pīlāru finansēšanas modelis, kas ir vērsts uz pētniecībā balstītas augstākās izglītības attīstību, rezultātu pārvaldības ieviešanu augstākās izglītības institūcijās un augstākās izglītības piedāvājuma salāgošanu ar Latvijas tautsaimniecības attīstības un darba tirgus vajadzībām. Vienlaikus koncepcijā pamatots, ka finansēšanas modeļa principiāla maiņa nav iespējama, būtiski nepalielinot ieguldījumu augstākās izglītības un pētniecības sektorā. Pašreizējais finansējuma apjoms nozarei neliecina par tās attīstībai piešķirto politisko prioritāti un neatbilst valsts politikas plānošanas dokumentos uzstādītajiem mērķim. Ir nepieciešams gan konceptuāls atbalsts jaunā augstākās izglītības modeļa ieviešanai, gan arī atbilstošs finansējums tā īstenošanai. Kopējais nepieciešamais valsts budžeta finansējums trīs pīlāru finansēšanas modeļa ieviešanai 2015.gadā ir 131.5 milj. EUR. Izglītības un zinātnes ministrija Jauno politikas iniciatīvu ietvaros 2015.gada budžetā ir pieprasījusi papildu 34.5 milj. EUR.

Koncepcija izstrādāta saskaņā ar Izglītības attīstības pamatnostādņu 2014. – 2020.gadam rīcības virzienā „Efektīva izglītības finanšu resursu pārvaldība” noteikto pasākumu izstrādāt ilgtspējīgu augstākās izglītības finansēšanas modeli, kas ļauj sasniegt Nacionālā attīstības plāna 2014. – 2020.gadam mērķus. Augstākās izglītības finansēšanas reforma ir viens no *ex-ante* nosacījumiem Eiropas Savienības fondu ieguldījumiem augstākajā izglītībā saskaņā ar Eiropas Savienības Padomes 2012. gada rekomendācijām Latvijai, kurās ieteikts turpināt reformas augstākajā izglītībā, tai skaitā ieviešot jaunu finansēšanas modeli, kas stimulētu kvalitāti, stiprinātu saikni ar tirgus vajadzībām un ar pētniecības iestādēm, novērstu budžeta līdzekļu sadrumstalotību, un Eiropas Savienības Padomes 2013.gada rekomendācijām Latvijai, kurās ieteikts īstenot plānotās augstākās izglītības reformas, jo īpaši attiecībā uz tāda finansēšanas modeļa izveidi, kas stimulē kvalitāti, akreditācijas sistēmas reformu, iestāžu konsolidāciju un internacionalizācijas veicināšanu. Saskaņā ar Eiropas Savienības Padomes ieteikumu par Latvijas 2014. gada valsts reformu programmas īstenošanu Latvijai ir nepieciešams paātrināt augstākās izglītības reformas īstenošanu, tai skaitā attiecībā uz tāda finansēšanas

modeļa ieviešanu, kas stimulē kvalitāti. Jauna augstākās izglītības modeļa izstrāde un ieviešana paredzēta Deklarācijā par Laimdotas Straujumas vadītā Ministru kabineta iecerēto darbību, kurā pausta valdības apņemšanās palielināt augstākās izglītības starptautisko konkurētspēju un ieviest augstākās izglītības finansēšanas modeli, kas balstīts uz studiju un pētniecības kvalitātes novērtējumu.

II. Pasaules bankas pētījuma gaita un rezultāti

2013.gada 2.decembrī Izglītības un zinātnes ministrija noslēdza sadarbības līgumu ar Pasaules banku un Valsts izglītības attīstības aģentūru ar mērķi izvērtēt Latvijas augstākās izglītības finansēšanas sistēmu un sniegt priekšlikumus jauna augstākās izglītības finansēšanas modeļa izstrādei un ieviešanai. Pētījuma gaitā ir izstrādāti četri analītiski ziņojumi: 1) pašreizējā Latvijas augstākās izglītības finansēšanas modeļa stipro un vājo pušu izvērtējums, ņemot vērā augstākās izglītības finansēšanas labo praksi Eiropā (1.pielikums); 2) Latvijas augstākās izglītības finansēšanas modeļa stratēģiskās atbilstības izvērtējums (2.pielikums); 3) pētījuma starpziņojums – augstākās izglītības finansēšanas konceptuālais piedāvājums (3.pielikums); 4) pētījuma gala ziņojums – piedāvājums augstākās izglītības finansēšanai vidējā termiņā (4.pielikums)¹. Konceptija balstās uz Pasaules bankas secinājumiem un rekomendācijām, kas ietverti minētajos ziņojumos, un to publiskās apspriešanas rezultātiem, skaidro finansēšanas reformas īstenošanas nosacījumus un principus, kā arī nosaka nepieciešamos pasākumus un termiņus reformas īstenošanai.

2.1. Pētījuma īstenošana un nozares līdzdalība

Lai īstenotu pētījumu un izstrādātu priekšlikumus Latvijas situācijai piemērota un optimāla augstākās izglītības (turpmāk – AI) finansēšanas modeļa ieviešanai, Izglītības un zinātnes ministrija (turpmāk – ministrija) piesaistīja Pasaules bankas finanšu ekspertu komandu, kas ir uzkrājusi ievērojamu starptautisku pieredzi augstākās izglītības politikas izstrādē, pārvalda zināšanas un analītiskās prasmes darbā ar sarežģītām un vispusīgām augstākās izglītības reformām, organizējot sabiedrības grupu diskusijas un virzot konstruktīvus risinājumus nozarē. No 2013.gada 2.decembra līdz 2014.gada 24. septembrim, organizējot pārrunas un konsultācijas ar augstākās izglītības politikas veidotājiem, augstskolām, nozaru ministriem un sociālajiem partneriem, eksperti vērtēja Latvijas pieeju augstākās izglītības finansēšanai, skatot to kopsakarā ar nacionālajos politikas plānošanas dokumentos paustajām stratēģiskajām nostādnēm, rīcības virzieniem un sasniedzamajiem rezultātiem augstākajā izglītībā un zinātnē. Pētījuma gaitā eksperti vērtēja dažādu augstākajā izglītībā iesaistīto pušu redzējumu un apsprieda iespējamās finansēšanas modeļa ieviešanas scenārijus, ņemot vērā pieejamo valsts

¹ Ar pētījuma ziņojumiem, kā arī diskusiju materiāliem var iepazīties Valsts izglītības attīstības aģentūras mājas lapā: http://www.viaa.gov.lv/lat/viaa/petijums_ai_finansesana/.

budžeta finansējuma apjomu, augstskolu ienākumu avotu struktūru un studiju maksas, stipendiju un kredītu sistēmu.

Pētījums tika īstenots 3 posmos: 1) esošās normatīvās un likumdošanas bāzes izvērtējums; 2) politikas plānošanas dokumentu izvērtējums; 3) ieviešanas scenāriju un ietekmes izvērtējums. Notikušas 6 Pasaules bankas darba grupas vizītes Latvijā, kuru laikā organizētas konsultācijas, vadīti semināri un diskusijas, nodrošināta diskusiju rezultātu publicitāte. 2013.gada 2. - 3. decembrī notika pirmā vizīte, tās laikā tika parakstīts ministrijas, Pasaules bankas un Valsts izglītības attīstības aģentūras trīspusējās sadarbības līgums un notika iepazīšanās ar nozares finansēšanas problemātiku. 2014.gada 5. - 7.februārī tika organizētas intervijas ar AI politikas veidotājiem, augstskolām un sadarbības partnerim par pašreizējās AI finansēšanas pieejas stiprajām un vājajām pusēm. 2014.gada 12.martā sadarbībā ar Eiropas Komisijas pārstāvniecību Latvijā notika izvērtējuma sākotnējo rezultātu apspriešana. 2014.gada 23.aprīlī ar valsts augstskolām un AI politikas veidotājiem tika apspriesta AI stratēģiskās attīstības virzība. 2014.gada 8.jūlijā, piedaloties Saeimas Izglītības, kultūras un zinātnes komisijas pārstāvjiem, notika finansēšanas modeļa koncepcijas apspriešana. Savukārt 2014.gada 24.septembrī notika pētījuma gala ziņojuma apspriešana un publicitātes aktivitātes sabiedriskajos medijos.

Pētījuma izstrādē kopumā ir iesaistījušās ap 60 institūciju un organizāciju – Saeimas Izglītības, kultūras un zinātnes komisija, Eiropas Komisijas pārstāvniecība Latvijā, valsts un privātās augstskolas, darba devēji un sadarbības partneri, nozaru ministrijas un citas iestādes un organizācijas, nodrošinot plašu AI pārstāvju un sociālo partneru pārstāvniecību ziņojumu izstrādes procesā. Pētījumā ir ņemtas vērā līdzšinējās iestrādes un diskusija attiecībā uz augstākās izglītības finansēšanas modeļa pilnveidi, tostarp ministrijas informatīvais ziņojums „Par uz rezultatīvajiem rādītājiem orientētu augstākās izglītības un zinātnes finansēšanas modeli un priekšlikumiem plāna ietvaros paredzētās valsts augstākās izglītības institucionālās reformas un augstākās izglītības un zinātnes pārvaldības modeļa reformas sekmīgai īstenošanai” (izsludināts Valsts sekretāru sanāksmē 2010.gada 23.decembrī), Ekonomikas ministrijas informatīvais ziņojums „Par nepieciešamajām strukturālajām reformām augstākajā izglītībā un zinātnē Latvijas starptautiskās konkurētspējas paaugstināšanai” (izskatīts Ministru kabinetā 2010.gada 12.janvārī), Augstākās izglītības padomes izstrādātā Latvijas augstākās izglītības un augstskolu attīstības nacionālā koncepcija 2013. – 2020.gadam u.c. dokumenti, kas izvirza argumentus un priekšlikumus augstākās izglītības finansēšanas kārtības pilnveidošanai. Tādējādi pētījuma rezultātā izteiktie priekšlikumi atspoguļo visu iesaistīto pušu skatījumu un ievēro pēctecības principu nozares attīstības plānošanā un lēmumu pieņemšanā.

2.2. Augstākās izglītības finansēšanas modeļa izvērtējuma metodoloģija

Pētījumā augstākās izglītības finansēšanas aspekti skatīti kopsakarā ar virkni faktoru, kas ietekmē AI sniegumu, jo augstākās izglītības rezultativitāti nenosaka tikai finansējuma apjoms un piešķiruma principi, to ietekmē arī tādi faktori kā augstākās izglītības institūciju² (turpmāk – AII) cilvēkresursu politika, kvalitātes nodrošināšanas sistēmas, augstskolu pārvaldības principi u.c. aspekti. Pētījuma metodoloģija izstrādāta īpaši šim pētījumam, ņemot vērā gan starptautiskajā praksē pārbaudītus risinājumus AI un pētniecības finansēšanā, gan Latvijas AI sektora specifiku, tostarp tā institucionālo daudzveidību, kā arī esošo un prognozējamo ieguldījumu apjomu nozares attīstībā. Latvijas AI finansēšanas pieejas izvērtējumam tika izvirzīti šādi **laba finansēšanas modeļa kritēriji**: stratēģiskā orientācija, stimulu orientācija, ilgtspēja, atbilstība likumdošanai, autonomija un elastība, praktiskā iespējamība. Minēto kritēriju skaidrojums sniegts 1.tabulā.

1.tabula. **Izmantotie finansēšanas modeļa kritēriji**

Stratēģiskā orientācija	Stimulu orientācija
<ul style="list-style-type: none"> • Veicina nacionālo mērķu sasniegšanu; • Ļauj attīstīt iestāžu profilus; • Nodrošina atlīdzību un sankcijas par sniegumu; • Rada labvēlīgu vidi konkurencei. 	<ul style="list-style-type: none"> • Nodrošina skaidrus, nesadrumstālotus finanšu stimulus; • Līdzsvaro prognozēto un realizēto sniegumu; • Novērš nevēlamu iespaidu.
Ilgtspēja	Atbilstība likumdošanai
<ul style="list-style-type: none"> • Nodrošina stabilitāti un nosacījumus ilgtermiņa plānošanai; • Garantē finansēšanas mehānismu nepārtrauktību; • Ņem vērā izmaksu atšķirības jomās; • Veicina riska izlīdzināšanu un vadību. 	<ul style="list-style-type: none"> • Nodrošina finansēšanas caurskatāmību un līdzsvarotību; • Atbilst izpratnei par taisnīgumu; • Garantē akadēmisko brīvību; • Nodrošina vienreizēju piešķirumu.
Autonomija un elastība	Praktiskā iespējamība
<ul style="list-style-type: none"> • Nodrošina atbilstoša līmeņa regulējumu; • Garantē iekšējās resursu pārdales autonomiju; 	<ul style="list-style-type: none"> • Balstās uz pieejamiem datiem; • Nodrošina administratīvo efektivitāti; • Respektē metodiskos standartus;

² Augstākās izglītības institūcijas – augstskolas un koledžas.

• Veicina dažādu ienākumu avotu pieejamību.	• Nodrošina finansēšanas līmeņu saskaņotību.
---	--

Neraugoties uz augstākās izglītības sistēmu un finansēšanas modeļu dažādību Eiropas valstīs, vairumā sistēmu ir identificējami trīs komponenti (pīlāri), kas veido publiskā finansējuma piešķirumu augstākajā izglītībā – pamata (bāzes), snieguma un uz inovācijām un profilu orientēts finansējums (2.tabula)³. Eiropas praksē izmantota trīs pīlāru finansēšanas modeļa ietvaros tiek piemērotas dažādas finansējuma piešķiršanas metodes – vienošanās, inkrementālais (pakāpeniska pieauguma), formulas un konkursa (projektu) finansējums. Dažādo elementu nozīmīgums, nosakot kopējo dotācijas apjomu, Eiropas augstākās izglītības sistēmās ir atšķirīgs⁴. Nosakot Latvijas situācijai piemērotu publisko līdzekļu proporcionālo sadalījumu un piešķiruma metodi, ir jāņem vērā AI attīstības mērķi.

2.tabula. **Finansēšanas modeļa pīlāri**

Pamata (bāzes) finansējums	Snieguma finansējums	Uz inovācijām/profilu orientēts finansējums
Piešķiruma komponents, kas noteiktā laika periodā tiek saglabāts nemainīgs. Mērķis ir nodrošināt prognozējamu un uzticamu finansējumu, kas nodrošina AI iestāžu pamatfunkciju nepārtrauktību.	Piešķiruma komponents, kura mērķis ir radīt finansiālus stimulus izaugsmei. Uz sniegumu (izpildījumu) vērsts finansējums tiek piešķirts, ņemot vērā paredzamos un sasniegtos studiju un pētniecības rezultātu rādītājus.	Piešķiruma komponents, kas vērsts uz nākotnē īstenojamām iecerēm. Mērķis ir stimulēt inovācijas, pētniecības (vai studiju) izcilību vai iestāžu specializāciju un profilu attīstību.

Finansēšanas modelis, kurā tiek skaidri diferencēti piešķiruma komponenti, ļauj mērķtiecīgāk un efektīvāk izlietot piešķirto dotāciju. Pamata finansējums ir publiskā finansējuma apjoms, kas sedz lielāko daļu saimnieciskās darbības izmaksu, tādējādi garantējot AI iestāžu darbības nepārtrauktību un ļaujot tām īstenot to pamatuzdevumus studijās un pētniecībā. Vairumā Eiropas sistēmu valsts iestādes sadala pamata finansējumu AI iestādēm, izmantojot bloka dotācijas. Snieguma

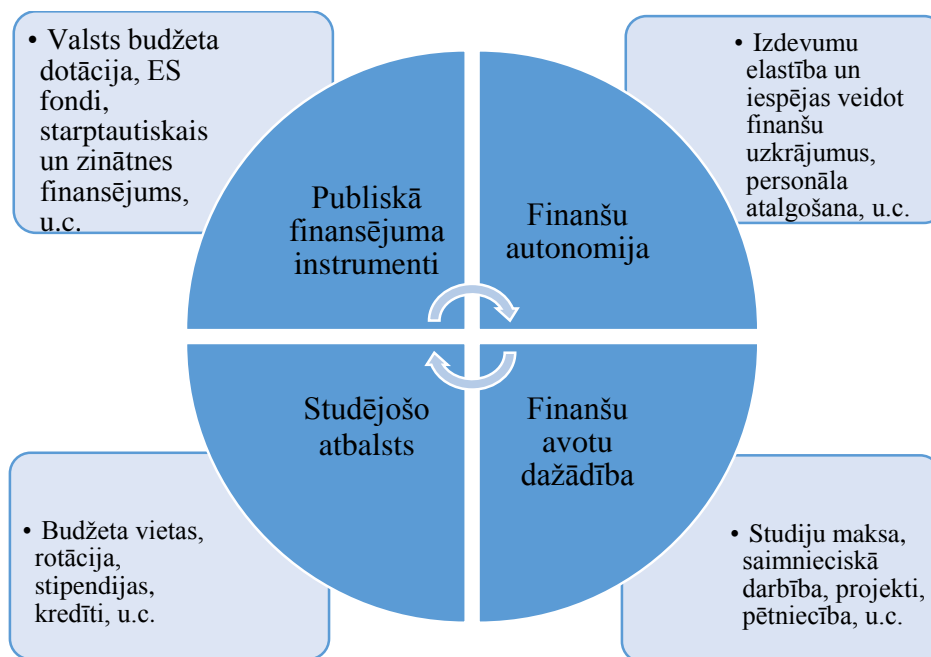
³ Ziegele, F. (2013). European Trends in Performance Oriented Funding. In Bergan, S., Egron, Polak, E., Kohler, J. & Purser, L. (Eds.): *Leadership and Governance in Higher Education Handbook for Decision-makers and Administrators*, 1/2013. Berlin: Raabe, pp. 71-88.

⁴ Estermann, T., Bennetot Pruvot, E. & Claeys-Kulik, A-L. (2013). *Designing Strategies for Efficient Funding of Higher Education in Europe*. DEFINE Interim Report 2013. Brussels: European University Association.

finansējums veicina konkurenci un tiekšanos uz izcilību. Uz inovācijām/profilu orientēts finansējums tiek piešķirts konkursa kārtībā projektu ietvaros. Finansēšanas modeļa ietvaros ir šķirami ieguldījumu (*input*) un rezultātu (*output*) rādītāji. Par ieguldījumu rādītājiem ir uzskatāms studiju vietu un studējošo skaits, studiju un pētniecības darbā nodarbināto skaits, augstskolas līdzšinējie finanšu rādītāji u.c. dati. Savukārt rezultātu rādītāji ir absolventu skaits, apgūto kredītpunktu skaits, studējošo vērtējuma rādītāji, publikācijas u.c. sniegumu raksturojoši rādītāji. Kā liecina Eiropas AI sistēmu attīstības pētījumi, AI finansēšanā rezultātu rādītāju nozīme pēdējo 10 gadu laikā ir būtiski pieaugusi⁵.

Pētījumā Latvijas AI finansēšanas sistēma tika vērtēta šādā griezumā (1. attēls):

- Valsts finansējums studijām un pētniecībai (valsts budžeta līdzekļu piešķirums, izmantojot studiju vietas un pētniecības finansējumu u.c.);
- Finanšu avotu diversificēšana augstākās izglītības iestādēm (ES fondi, mācību maksa, tirgus ieņēmumi, ārējie pētniecības ienākumi u.c.);
- Augstākās izglītības iestāžu finansiālā autonomija (vienreizēja izmaksa pretēji asīgnējumam pa pozīcijām, iespējas naudu izlietot elastīgi un veidot finanšu rezerves, iespējas noteikt atalgojumu u.c.);
- Studējošo atbalsts (stipendijas, budžeta vietas, rotācija, studiju maksa, kredīti u.c.)

1.attēls. Augstākās izglītības finansēšanas aspekti

⁵ Jongbloed, B., de Boer, H., Enders, J. & File, J. (2010). Progress in higher education reform across Europe. Funding Reform. Volume 1: Executive Summary and main report. Enschede: CHEPS.

2.3. Augstākās izglītības finansēšanas modeļa izvērtējuma rezultāti

Atbilstoši Latvijas AI finansēšanas normatīvajos un likumdošanas aktos noteiktajam⁶ pašreizējo finansēšanas kārtību veido šādi valsts finansējuma komponenti: 1) Formulas finansējums, ko nosaka pēc studiju vietu skaita; 2) Līgumi par noteikta skaita speciālistu sagatavošanu; 3) Zinātniskās darbības finansējums konkursa kārtībā. Izvērtējot normatīvo regulējumu, Pasaules bankas pētījumā secināts, ka, lai gan pašreizējā sistēmā ir identificējami uz rezultātu sasniegšanu vērsti elementi, šie mehānismi nedarbojas efektīvi. Formulas finansējumā, kas balstās uz studiju vietu skaitu, nav uz sniegumu orientētu komponentu. Lai gan līgumi, kas tiek slēgti starp AI iestādēm un ministriju, ietver noteiktus rezultātu rādītājus (sagatavojamo speciālistu skaits), līgumiem nav faktiskas ietekmes uz finansējuma piešķirumu, t.i., līgumu nosacījumu neizpilde neparedz efektīvas sankcijas. Ikgadējā budžeta vietu noteikšana ierobežo augstskolu iespējas plānot speciālistu sagatavošanu ilgtermiņā. Pašreiz nav pietiekami skaidras studiju izmaksu aprēķina metodikas – kāda ir minimālo un optimālo vērtību noteikšanas jēga un kāpēc ir tik būtiskas atšķirības starp studiju izmaksām studiju jomu griezumā. Bez tam studiju izmaksu koeficienti ir novecojuši un neatspoguļo reālās izmaksas studiju jomās. Zinātnes finansējums konkursa kārtībā nav sasaistīts ar izaugsmes stratēģiju, turklāt augstskolu zinātniskās darbības finansējums vispār netiek nodrošināts.

2.3.1. Stiprās un vājās puses

Pasaules bankas eksperti secina, ka esošais valsts finansējuma modelis Latvijā ir galvenokārt uz ieguldījumiem vērsts „viena pīlāra” modelis, kas nerada līdzsvaru starp stabilitāti, sniegumu un orientēšanos uz inovācijām. Pētījumā secināts, ka pašreiz sistēma ievērojami paļaujas uz Eiropas struktūrfondiem, jo īpaši pētniecības un attīstības jomā, kas nevar būt ilgtermiņa risinājums stabilam pētniecības finansējumam, vienlaikus arī nozaru un privāto avotu finansējums ir nepietiekami attīstīts. Eksperti norāda: „Kamēr valsts finansējums principā tiek piešķirts, balstoties uz studiju vietām, t.i., izglītības vajadzībām, tas *de-facto* ir gandrīz vienīgais valsts finansējuma instruments, un tādējādi tam ir jāapmierina daudz universitāšu konkurējošo vajadzību. Nelielie uz sniegumu vērstie elementi, piemēram,niecīgi konkursa kārtībā piešķirti pētniecības līdzekļi, balstās uz kritērijiem, kas nav saprotami ieinteresētajām pusēm, un tādējādi nepanāk vēlamo efektu. (..) Studiju vietu izmaksu pamatojums likumdošanā ir novecojis, turklāt

⁶ Augstskolu likums, Zinātniskās darbības likums, Ministru kabineta 2006.gada 12.decembra noteikumi Nr.994 “Kārtība, kādā augstskolas un koledžas tiek finansētas no valsts budžeta līdzekļiem”, Ministru kabineta 2013.gada 12.novembra noteikumi Nr.1316 “Kārtība, kādā aprēķina un piešķir bāzes zinātniskajām finansējumu zinātniskajām institūcijām”, Ministru kabineta 2004.gada 24.augusta noteikumi Nr.740 “Noteikumi par stipendijām”, un citi AI finansēšanu regulējošie tiesību akti.

universitātes saņem tikai apmēram 80 procentus no noteiktajām bāzes izmaksām”. Latvijas AI finansēšanas modeļa stipro un vājo pušu izvērtējuma kopsavilkums sniegts 3.tabulā.

3.tabula **Latvijas AI finansēšanas modeļa izvērtējums**

STIPRĀS PUSES	VĀJĀS PUSES
<i>Konteksts: stratēģiskā orientācija</i>	
<ul style="list-style-type: none"> • Daudzveidīga AI sistēma (daudz iestāžu, nišas spēlētāji, dažādi profili, valsts/privātās); • Ievērojams skaits privāto AII; • Studiju programmu un pētniecības institūtu kvalitātes nodrošinājuma uzsākšana; • Pētniecības institūti ar lielāku masu un fokusu; • Liels skaits jauniešu, kas kvalificējas AI; • Augsta nodarbinātības pakāpe un augsta procentuālā atdeve no AI; • Funkcionējoša datu uzraudzības sistēma (t.sk., izpildījuma un finanšu dati); • Augsta sistēmas un AII pielāgošanās spēja, kas tika uzskatāmi parādīta ekonomiskās krīzes laikā; • IZM un nozaru ministrijas ir daudzbalsīgi AII interešu aizstāvji. 	<ul style="list-style-type: none"> • Acīmredzami zema AI un zinātnei dotā politiskā prioritāte (ņemot vērā zemo līdzekļu izlietojumu AI un P&A); • Nekonsekventi politikas pasākumi un politiskās reformas blokāde polarizētu diskusiju dēļ (valsts vai privātais labums); • Studiju programmu fragmentācija; • Tendence studēt ārzemēs; • Neskaidra cilvēkresursu politika, iespējas strādāt vairākās darba vietās; • Liela personāla mācību slodze, maz laika pētniecībai; • Kvalitātes nodrošinājums pasniegšanai un pētniecībai tikai sākuma posmā; • Daudz absolventu meklē darbu ārzemēs; • Vēl nav skaidra līdzsvara starp konsolidāciju un konkurenci.
<i>Finansējums: Stimulu orientācija</i>	
<ul style="list-style-type: none"> • Studiju vietas ļauj īstenot nacionālo plānošanu saskaņā ar darba tirgus prasībām; • Studiju vietas tiek piedāvātas, pamatojoties uz sekmēm, t.sk., pastāv rotācijas iespējas, kas stimulē konkurenci; • ES struktūrfondi pētniecībai tiek piešķirti ar zināmu konkurences elementu; 	<ul style="list-style-type: none"> • Viena balsta modelis, kam pamatā ir valsts finansējums studiju vietām, nevis vairāku balstu modelis ar līdzsvarotām funkcijām; • Trūkst faktiskas orientācijas uz sniegumu valsts finansējumā, tādējādi ir vāja saikne ar nacionālajām un institucionālajām stratēģijām; • Trūkst finansējuma inovatīvām iniciatīvām;

<ul style="list-style-type: none"> • Tiek piesaistīts daudz mācību maksu maksājošu studentu (vēlme maksāt/ papildu resursi AII); • Pastāv snieguma līgumi starp AII un ministriju. 	<ul style="list-style-type: none"> • Nav skaidras pieejas valsts naudas lomai privātajās AII; • Nav finansējuma iespēju ar pētniecību saistītai attīstībai, piem., pēcdoktorantūras studijām, zināšanu nodošanas pasākumiem u.c.
<i>Finansējums: Ilgtspēja</i>	
<p><i>Finansējums: Ilgtspēja</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Studiju vietu finansējums nodrošina uz izmaksām vērstu stabilitāti sistēmā, ar „nauda seko studentam” elementu; • Ievērojamu ES struktūrfondu pieejamība AI un P&A (izdzīvošanas pamats ekonomiskās krīzes laikā). 	<ul style="list-style-type: none"> • Nepietiekams finansējums AI un pētniecības sistēmai salīdzinājumā ar vairumu Eiropas valstu un pašas valdības mērķiem; • Apsolītais finansējuma palielinājums vēl nav īstenots; • Zemāki finansējuma tarifi AI studentiem salīdzinājumā ar pamatskolas un vidusskolas izglītību; • Novecojusi izmaksu bāze subsidētām studiju vietām.
<i>Finansējums: Atbilstība likumdošanai</i>	
<ul style="list-style-type: none"> • Studējošā kredītu pieejamība daudziem studentiem ar pievilcīgiem atmaksas nosacījumiem; • Pilnas maksas segšana nodrošina pieejamību. 	<ul style="list-style-type: none"> • Daudz konkurējošu vajadzību budžeta palielinājuma gadījumā (kvalitatīvāka pasniegšana, doktorantūras skolas, pēcdoktorantūras karjera, trīskāršās spirāles modelis u.c.); • Necaurskatāmība un subjektivitāte subsidēto studiju vietu piešķiršanā, plānošanas problēmas ikgadējās intervences rezultātā; • Subsidētās studiju vietas ir ieguvums galvenokārt studentiem no labākām sociāli ekonomiskajām grupām; • Nav subsidētu studiju vietu nepilna laika studentiem; • Studējošo kredīti nav pievilcīgi atsevišķām grupām, piem., „galvotāja prasība” ir liels šķērslis; • Nav praktiski nekāda uz sociālām vajadzībām orientēta atbalsta, kā arī nav mehānismu līdzekļu pieejamības pārbaudei studentiem no trūcīgām ģimenēm.
<i>Finansējums: Autonomija un brīvība</i>	

<ul style="list-style-type: none"> • Augsta (finanšu) autonomijas pakāpe AII; • Finanšu autonomija sniedz uzņēmējdarbības brīvību; • Augsts līmenis un labi nosacījumi resursu dažādošanai. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ievērojama paļaušanās uz ES struktūrfondiem P&A jomā, kas nav ilgtspējīga situācija ilgtermiņā (plus līdzfinansējuma problēma pretfinansējuma gadījumā); • Relatīvi zems nozaru/uzņēmumu finansējums
<i>Finansējums: Praktiskā iespējamība</i>	
<ul style="list-style-type: none"> • Ievērojama ārējo starptautisko studentu mobilitāte (daudzās sistēmās ir problēmas ar studentu nosūtīšanu uz ārzemēm). Tas nozīmē, ka citas valstis sedz mācību izmaksas. 	<ul style="list-style-type: none"> • Decentralizēta studentu kredītu un stipendiju sistēma (efektivitātes riski un problēmas AII attiecībā uz vajadzību izvērtējumu); • Pārāk dāsni parādu dzēšanas mehānismi; • Neatbilstība starp akadēmisko gadu un finanšu gadu.

2.3.2. Atbilstība stratēģiskajiem attīstības virzieniem

Pētījumā tuvāk vērtēta četrus minēto aspektu (publiskā finansējuma instrumenti, finanšu avotu diversifikācija, augstskolu finansiālā autonomija un atbalsts studējošajiem) atbilstība deviņiem stratēģiskajiem rīcības virzieniem, kas izriet no Latvijas AI un pētniecības politikas nostādņām: paaugstināt augstākās izglītības kvalitāti un saikni ar darba tirgu; paaugstināt pētniecības kvalitāti un (starptautisko) konkurētspēju; veicināt augstākās izglītības sektora efektivitāti; attīstīt tehnoloģijas, inovācijas, radošumu un uzņēmējdarbību; atjaunot un attīstīt augstskolu cilvēkresursus; veicināt augstākās izglītības pieejamību; veicināt augstākās izglītības starptautisko atpazīstamību; stiprināt augstākās izglītības finansēšanas bāzi; izveidot jaunu un caurskatāmu augstākās izglītības kvalitātes nodrošināšanas sistēmu. Latvijas AI finansēšanas stratēģiskās atbilstības izvērtējuma kopsavilkums sniegts 4.tabulā.

4.tabula Latvijas AI finansēšanas atbilstība stratēģiskajiem mērķiem

RĪCĪBAS VIRZIENI	Publiskais finansējums	Resursu dažādošana	Finanšu autonomija	Studējošo atbalsts
1. Izglītības kvalitāte	--	+	+	-
2. Pētniecības kvalitāte	--	+	+	+
3. Sektora efektivitāte	--	-	+	+

4. Tehnoloģijas, inovācija, radošums un uzņēmējdarbība	-	--	0	0
5. Cilvēkresursu attīstība	-	+	+	0
6. Līdzdalība un pieejamība	--	++	0	--
7. Internacionalizācija	-	0	0	-
8. Finansējuma bāze	--	-	0	+
9. Caurskatāma kvalitātes nodrošināšana	+	0	0	0

(Izmantotie apzīmējumi: -- izteikti negatīva ietekme; - negatīva ietekme; 0 nav ietekmes; + pozitīva ietekme; ++ izteikti pozitīva ietekme)

Izvērtējums parāda, ka sistēmas vājākie punkti no stratēģiskās atbilstības viedokļa ir publiskā finansējuma jomā – nepietiekamais finansējums rada risku izglītības un pētniecības kvalitātei, ierobežo sektora efektivitāti, liedz izveidot stabilu līdzekļu bāzi. Izteikti negatīva ietekme ir vērojama arī attiecībā uz pieejamību, jo budžeta vietas tiek nodrošinātas tikai aptuveni pusei studējošo (valsts dibinātās augstskolās). Stabila finansējuma trūkums, īpaši pētniecībai kavē mērķu sasniegšanu tehnoloģiju, inovācijas un uzņēmējdarbības attīstībā. Nepietiekamais finansējums noved pie pārmērīgas paļaušanās uz citiem ienākumu avotiem, piemēram, studiju maksu un ES fondiem, kas rada riskus stabilitātei.

2.3.3. Ieteikumi finansēšanas sistēmas uzlabošanai

- Palielināt valsts finansējumu augstākajai izglītībai un zinātnei;
- Veicināt studiju un pētniecības finansējuma ciešāku integrāciju;
- Ieviest uz sniegumu un konkurenci orientētus komponentus finansēšanas mehānismā, veidot efektīvu sistēmu rezultatīvo rādītāju pārraudzībai;
- Veidot papildu fondus noteiktu stratēģisku mērķu sasniegšanai, radot telpu inovācijām;
- Ieviest finansēšanas instrumentus, kas motivē augstskolas paplašināt sadarbību ar ārējiem partneriem, sekmējot augstskolu ienākumu dažādību;
- Veidot finansēšanas mehānismus jauna akadēmiskā un pētnieciskā personāla piesaistei;
- Nodrošināt uz sociālām vajadzībām (nevis tikai sasniegumiem) vērstu studējošo atbalstu;
- Pārskatīt esošo divplūsmu studentu sistēmu (maksas un budžeta studenti);
- Veicināt institucionālo un resursu konsolidāciju un intelektuālās kritiskās masas pieaugumu;

- Piešķirt augstāku prioritāti augstākās izglītības un zinātnes cilvēkresursu politikai, veicināt akadēmiskā darba tirgus caurskatāmību;
- Pilnveidot augstākās izglītības kvalitātes novērtēšanas sistēmas darbību.

III. Augstākās izglītības finansēšanas modeļa reforma

Jaunajā finansēšanas modelī, ko piedāvā Pasaules banka, tiek saglabātas studiju vietas kā sistēmas stabilitātes un ilgtspējas garants, to papildinot ar finansējumu, kas stimulē institūciju veikspēju, konkurenci par labākajiem rezultātiem studijās un pētniecībā un attīstību. Finansēšanā tiek diferencētas ieguldījumu jomas (pamatdarbība, sniegums un inovācijas) un tiek sabalansēti vispārīgi, kā arī augstskolu darbības specializācijai atbilstoši kvalitātes kritēriji. Tiek nodrošināta studiju un pētniecības finansējuma sasaiste un līdzsvarots šo svarīgo augstskolu misiju rezultātu aptvēruma. Augstskola budžeta dotāciju studiju un zinātniskajai darbībai saņem vienotā piešķirumā, kura struktūra un izlietojums tiek paredzēts vienotā mērķa līgumā. Atskaitīšanās prasības par sasniegtajiem rezultātiem tiek salāgotas ar mērķa līguma nosacījumiem.

Jaunais trīs-pilāru finansēšanas modelis, to pilnībā ieviešot, ir raksturojams šādi:

Pirmo pilāru veido studiju un pētniecības bāzes finansējums augstskolām to pamatdarbības studijās un pētniecībā nodrošināšanai. Šis ir stabilitātes finansējums, kas nodrošina sistēmas pastāvēšanu. Bāzes finansējumu studijām nosaka pēc studiju vietu skaita, vadoties pēc studiju izmaksām attiecīgajā jomā un studiju līmenī. Studiju vietu piešķirums studiju jomu griezumā atspoguļo stratēģiskās attīstības prioritātes. Uz nelielu daļu studiju vietu skaitu var pretendēt arī privātās augstskolas, piedaloties sacensībā par valsts budžeta finansējumu inovatīvām un perspektīvām studiju programmām. Augstskolās tiek atjaunots finansējums zinātniskajai darbībai, pārtraucot praksi, ka zinātniskās darbības finansējums tiek piešķirts tikai augstskolās integrētiem zinātniskajiem institūtiem. Augstskola saņem finansējumu zinātniskajai darbībai, kas tiek aprēķināts, vadoties pēc pētnieciskajā darbā iesaistītā akadēmiskā personāla skaita un studiju izmaksām attiecīgajā pētniecības jomā.

Otrais pilārs ir konkurences un izaugsmes finansējums, kas veicina savstarpējo sacensību sektorā. Snieguma finansējums ir *ex-post* finansējums, kas tiek piešķirts par sasniegtajiem darbības rezultātiem, salīdzinot ar plānotajiem. Šo finansējumu piešķir, pamatojoties uz vispārīgiem snieguma rādītājiem (piemēram, absolventu skaits vai proporcija) un specifiskiem institūcijas darbībai būtiskiem indikatoriem (piemēram, zinātnisko publikāciju skaits, piesaistītais industrijas finansējums), par kuriem augstskola un IZM vienojas mērķa līgumā. Finansējuma apjomu, kas ir izmantojams sniegtā balstītai finansēšanai, nosaka ministrija. Indikatori, kas izsaka augstskolas darbības kvalitāti un specializāciju, un tiem

piešķiramais procentuālais finansējuma apjoms (svars) tiek noteikts pārrunu procesā, sadarbojoties ar augstskolām un (kur attiecināms) nozaru ministrijām. Vispārīgie indikatori tiek iekļauti finansēšanas mehānismā kā konstantais bāzes finansējuma aprēķina komponents. Specifiskie indikatori tiek iekļauti finansēšanas mehānismā mērķa līguma ietvaros kā mainīgais bāzes finansējuma aprēķina komponents.

Snieguma indikatori atspoguļo studiju un pētniecības darba rezultātus. Papildus vispārīgiem indikatoriem var noteikt arī tādus indikatorus, kas atbilst augstskolu profilam un stratēģiskajiem mērķiem, piemēram, nodarbinātības rādītājs, ar nosacījumu, ka ir pieejami objektīvi absolventu nodarbinātības dati, kā arī citus indikatorus, t.sk.:

- Absolventu skaits, lai radītu stimulus samazināt studijas atbirušo skaitu vai savlaicīgi konstatētu atbiruma riskus;
- Maģistra un doktora grāda ieguvušo skaits, lai veicinātu augsti kvalificētu speciālistu sagatavošanu un AI un pētniecības cilvēkresursu ataudzi;
- Ārvalstu un ārvalstīs studējošo, kā arī viespasniedzēju skaits, lai veicinātu starptautisko sadarbību studiju un pētniecības darbā (internacionalizāciju);
- Bibliometriskais rādītājs, lai stimulētu pētniecības rezultātu publicitāti;
- Piesaistītais trešo pušu finansējums pētniecībai, lai stimulētu ārējā finansējuma piesaisti un veicinātu AI un pētniecības sasaisti ar industriju;
- Īstenotie sadarbības projekti ar industriju, lai stimulētu pētniecības rezultātu pārnesi;
- Industrijas vajadzībām izstrādāti maģistra un doktora darbi, u.c.

Trešais pīlārs ir finansējums, kas paredzēts augstākās izglītības piedāvājuma attīstības un noteiktu inovāciju pasākumu īstenošanai atbilstoši augstskolas stratēģiskajai specializācijai. Inovāciju finansējums ir *ex-ante* finansējums, kas orientēts uz stratēģisku mērķu sasniegšanu nākotnē, piešķirams valstiski stratēģiski nozīmīgu projektu, piemēram izcilības centru veidošanai, pētniecības iniciatīvu īstenošanai, zināšanu pārneses un sadarbības ar industriju veicināšanai. Attīstības finansējums tiek piešķirts līguma ietvaros par pasākumiem institucionālās stratēģijas īstenošanai atbilstoši nacionālajām prioritātēm, kā arī konkursa kārtībā. Ilgtspējīgai attīstībai atbalstu studiju inovācijām nodrošina valsts budžets, nevis (tikai) ES fondu līdzekļi. Atbalsts inovācijām ir jāparedz valsts plānotajā augstākās izglītības budžetā.

Piedāvātais finansēšanas modelis, kā arī nepieciešamais papildu finansējums, jaunā finansēšanas modeļa ieviešanai 2015.gadā pie esošā AI finansējuma atspoguļots 2.attēlā.

	1.pīlārs: Bāzes finansējums	2.pīlārs: Snieguma finansējums	3.pīlārs: Inovāciju finansējums
studijas	<ul style="list-style-type: none"> • studiju vietu skaits (pa nozarēm) • izmaksu koeficients 	<ul style="list-style-type: none"> • absolventu skaits • ārvalstu/ ārvalstīs studējošo skaits • viespaspiedzēju skaits 	
VB vietas 53% studējošo (valsts augstskolās)	<div style="border: 1px solid green; background-color: #e0f0e0; padding: 5px;"> <p>+ 12 MEUR JPI</p> </div> <div style="background-color: #e0f0e0; padding: 5px;"> <p>84 MEUR (~ 83%)</p> </div>	<div style="background-color: #e0f0e0; padding: 5px;"> <p>+ 9.5 MEUR JPI</p> </div>	<div style="background-color: #e0f0e0; padding: 5px;"> <p>ERAF</p> <p>+ 3 MEUR JPI</p> </div>
pētniecība	<ul style="list-style-type: none"> • profesoru/akadēmiskā personāla skaits (pa nozarēm) • izmaksu koeficients <p>23 MEUR</p>	<ul style="list-style-type: none"> • bibliometriskais indikators • trešo pušu finansējums • piešķirto doktora grādu skaits 	<p>uz profilu orientētie mērķa līgumi studijas+ pētniecība + trešā misija</p> <div style="border: 1px solid blue; border-radius: 50%; padding: 5px; display: inline-block;"> <p>izcilības centru finansējums</p> </div>

2. attēls. Jaunais trīs-pīlāru augstākās izglītības finansēšanas modelis un nepieciešamais finansējums tā pilnīgai ieviešanai 2015.gadā⁷

Trīs pīlāru modelī bāzes finansējums nodrošina sistēmas ilgtspēju, snieguma finansējums veicina nosprausto izpildes rādītāju sasniegšanu, savukārt inovāciju finansējums veicina ilgtermiņa attīstības plānošanu. Lai gan studiju jomā snieguma rādītāji ir zināmā mērā saistīti ar studiju vietu modeli (piemēram, plānotais sagatavojamo speciālistu skaits ir saistīts ar piešķirto studiju vietu skaitu), finansējuma piešķirumā šie parametri tiek šķirti. Mērķa līgums tiek slēgts uz 3 – 5 gadu periodu, ņemot vērā nacionālās prioritātes, darba tirgus prognozes attiecībā uz specialitāšu pieprasījumu u.c. faktoros. Līgums tiek aktualizēts katru gadu ar vienošanās protokolu par studiju vietu skaitu attiecīgajā gadā, kā arī paredzamajiem

⁷ Jaunais finansēšanas modelis neattiecas uz aizsardzības sistēmu un militāro izglītības sistēmu. Tā kā Nacionālā aizsardzības akadēmija tiek pilnībā finansēta no Nacionālo Bruņoto spēku finanšu līdzekļiem, tās finansēšana neiekļaujas piedāvātajā trīs pīlāru modelī. Modelis neattiecas uz Iekšlietu ministrijas padotībā esošām koledžām.

snieguma rādītājiem. Augstskola saņem snieguma finansējumu atbilstoši rezultativitātei, piemēram, ja rezultativitāte ir 80% no plānotā, augstskola saņem 80% no pieejamā snieguma finansējuma. **Piedāvātā jaunā AI un augstskolu zinātniskās darbības finansēšanas modeļa pamatā ir līdzsvarotības princips.**

Tiek sabalansēti šādi aspekti:

- Stabilitāte un izaugsmes stimuli;
- Orientāciju uz ieguldījumiem un rezultātiem;
- Finansējums mērķu sasniegšanai nākotnē (*ex ante*) un finansējums par sasniegto (*ex post*);
- Nacionālie mērķi un institucionālās misijas;
- Studijas un pētniecība kā finansēšanas kritēriji;
- Pētniecības pamatfunkciju finansēšana un mērķtiecīga prioritāru pētniecības jomu finansēšana;
- Publiskie un privātie ieguldījumi;
- Studējošo finansēšana, ņemot vērā gan sociālās vajadzības, gan sasniegumus;
- Finansiāla autonomija un atbildība par līdzekļu izlietojumu un kvalitāti.

Trīs-pilāru finansēšanas modeļa atbilstība finansējuma sistēmas reformas uzdevumiem, proti, esošā finansēšanas modeļa problēmu risināšanai saskaņā ar Pasaules bankas pētījuma rezultātiem ir atspoguļota 5.tabulā.

5.tabula. Jaunā finansēšanas modeļa atbilstība izvirzītajām prasībām

Esošā modeļa problēmas	Jaunais modelis	Jaunā modeļa novērtējuma kritēriji
Latvijas augstākajai izglītībai ir nepietiekams finansējums, jo īpaši publiskā finansējuma ziņā.	Finansēšanas modeļa modernizācija un sasaiste ar politikas mērķiem, lai pamatotu iespējamo publiskā finansējuma palielinājumu.	<p><i>Stratēģiskā orientācija:</i> Veicina nacionālas stratēģijas.</p> <p><i>Atbilstība likumdošanai:</i> Nodrošina caurskatāmas un līdzsvarotas finansēšanas struktūras.</p> <p><i>Praktiskā iespējamība:</i> Nodrošina finansējuma līmeņu saskaņotību.</p>
„Viena balsta”, statisks valsts finansējuma modelis, kam trūkst divu svarīgu komponentu, proti, uz izpildījumu orientēta finansējuma un	Trīs balstu finansēšanas modeļa ieviešana, ko veido 3 pilāri - pamata finansējums, uz izpildījumu orientēts finansējums un uz	<p><i>Stratēģiskā orientācija:</i> Veicina nacionālas stratēģijas un ļauj attīstīt institucionālos profilus.</p> <p><i>Stimulu orientācija:</i> Nodrošina finansiālus stimulus sniegumam,</p>

uz inovācijām/profilu orientēta finansējuma.	inovācijām orientēts finansējums.	konkurētspējīgu vidi, skaidrus un nesadrumstalotus stimulus un mērķus, nodrošina līdzsvaru starp realizēto un prognozēto sniegumu. <i>Atbilstība likumdošanai:</i> Nodrošina caurskatāmas un līdzsvarotas finansēšanas struktūras.
Finansēšanas modelī nav saskaņots studiju un pētniecības pamata finansējums.	1. pīlāra (pamata finansējums) ieviešana, kas līdzsvaro studiju un pētniecības finansējuma plūsmas.	<i>Ilgspēja:</i> Atbalsta stabilitāti un ņem vērā izmaksu atšķirības. <i>Stimulu orientācija:</i> Nodrošina skaidrus un nesadrumstalotus stimulus. <i>Praktiskā iespējamība:</i> Izmanto pieejamos datus un nodrošina administratīvo efektivitāti.
Studiju vietu modelis un valsts pētniecības finansēšanas modelis nerada jēgpilnus un atbilstošus izpildījuma stimulus AII.	2. pīlāra (uz izpildījumu orientēta) finansējuma ieviešana, lai radītu izpildījuma stimulus AII.	<i>Stimulu orientācija:</i> Nodrošina finansiālus stimulus sniegumam. <i>Stratēģiskā orientācija:</i> Veicina iestāžu profilu attīstību. <i>Atbilstība likumdošanai:</i> Padara finansējumu caurskatāmu un atbilst izpratnei par taisnīgumu. <i>Praktiskā iespējamība:</i> Respektē metodiskos standartus.
Modelis piedāvā AII tikai ierobežotus stimulus nacionālo augstākās	3. pīlāra (uz inovācijām orientēta) finansējuma ieviešana, lai nodrošinātu	<i>Stratēģiskā orientācija:</i> Veicina nacionālās stratēģijas un institucionālos profilus.

<p>izglītības stratēģiju veicināšanai un iestāžu profilu stiprināšanai.</p> <p>Pētniecības finansēšanas plūsmas (ieskaitot ES struktūrfondus) neietver skaidrus un caurskatāmus stimulus iestāžu profilu dažādošanai, konsolidācijas pasākumiem AII starpā, sadarbībai pētniecības organizāciju starpā vai ar ārējiem partneriem.</p> <p>Izteikta paļaušanās uz ES struktūrfondiem kaitē AII ilgtermiņa finanšu dzīvotspējai. Ienākumi no privātajiem avotiem, piemēram, nozarēm vai sabiedriskajiem pakalpojumiem, ir salīdzinoši nepietiekami attīstīti.</p>	<p>valsts finansējumu pasākumiem, kas sniedz ieguldījumu snieguma līgumā noteikto mērķu īstenošanā. Mērķos ir ņemtas vērā nacionālās prioritātes un AII profili un stratēģijas (ilgtermiņa attīstībai).</p> <p>ES struktūrfondi ir iekļaujami 3. pīlārā, lai gan tiem pārsvarā ir īstermiņa raksturs, kas atbalsta nozīmīgas tūlītējas izmaiņas sektorā (piem., finansējuma avotu diversificēšana, konsolidācijas pasākumi un sadarbība ar ārējiem partneriem).</p> <p>3. pīlārs ietver pētniecības kompetenču centru finansēšanu, ņemot vērā vērtējuma rezultātus un pētniecības prioritāšu nacionālo stratēģiju.</p>	<p><i>Stimulu orientācija:</i> Nodrošina konkurētspējīgu vidi, līdzsvaro orientāciju uz realizēto un prognozējamo izpildījumu.</p> <p><i>Ilgspēja:</i> Pieļauj ilgtermiņa plānošanu, veicina risku sadali.</p> <p><i>Praktiskā iespējamība:</i> Nodrošina administratīvo efektivitāti.</p>
<p>AII ne vienmēr izmanto tām doto finansiālo autonomiju, un ne vienmēr parāda augsta līmeņa atbildību pret ārējām ieinteresētajām personām (gan publiskajām, gan privātajām).</p>	<p>Studiju un kapacitātes uzlabošanas pasākumu piedāvāšana finanšu vadības jomā, lai stimulētu finanšu vadības un plānošanas apguvi.</p> <p>Augsta finansiālās autonomijas līmeņa uzturēšana, bet atbildības un caurskatāmības</p>	<p><i>Autonomija un elastīgums:</i> Piešķir vienreizējas summas, garantē akadēmisko brīvību, nodrošina atbilstošu regulējumu, garantē resursu piešķiršanas autonomiju un veicina dažādu ienākumu avotu pieejamību.</p>

	palielināšana, izmantojot izpildījuma datus, ikgadējos izpildījuma līguma ziņojumus un publicētos finanšu pārskatus.	
<p>Divplūsmu sistēma ar uz sasniegumiem balstītu studentu atlasi valsts finansētajām studiju vietām visticamāk subsidē pilna laika studentus no turīgākiem sociālekonomiskajiem sabiedrības slāņiem.</p> <p>Pašreizējā studentu atbalsta sistēma ir ļoti decentralizēta, un tās stingrajam uzsvaram uz sasniegumiem visticamāk ir negatīva ietekme uz pieejamību un līdzdalību, jo īpaši gadījumos, kad studenti ir no nelabvēlīgākiem sabiedrības slāņiem, un zināmā mērā arī nepilna laika studentiem.</p>	<p>Turpinās paļaušanās uz mācību maksu, bet tiek ieviestas vairāk uz vajadzībām balstītas stipendijas, lai nodrošinātu līdzdalību un pieejamību. Uz sasniegumiem balstītie elementi ir ietverti stipendiju un aizdevumu shēmā, bet tikai kā otršķirīgs asignējuma kritērijs.</p> <p>Valsts garantijas studentu kredītiem ieviešana, kas ļauj visiem studentiem (pilna un nepilna laika) gūt labumu no kredītiem. Labākos sasniegumus uzrādījušajiem absolventiem kredīta parāds var tikt daļēji dzēsts, izmantojot publisko finansējumu.</p> <p>Stipendijas un aizdevumu sistēmas vajadzētu administrēt centralizētam varas orgānam.</p>	<p><i>Stimulu orientācija:</i> Nodrošina finansiālus stimulus sniegunam.</p> <p><i>Ilgspēja:</i> Garantē finansēšanas mehānismu nepārtrauktību; veicina risku kļiedēšanu.</p> <p><i>Atbilstība likumdošanai:</i> Atbalsta godīguma uztveri.</p> <p><i>Autonomija un elastīgums:</i> Veicina dažādu ienākumu avotu pieejamību.</p> <p><i>Praktiskā iespējamība:</i> Nodrošina administratīvo efektivitāti.</p>

Studiju vietu plānošana

Pasaules bankas ekspertu redzējumā studiju vietas saglabājas kā būtiska Latvijas AI finansēšanas daļa, tomēr ir nepieciešams pārskatīt šo procesu, padarot to efektīvāku un caurskatāmāku. Ministrija katrai augstskolai izstrādā piedāvājumu kā daļu no ikgadējās komunikācijas par izpildījuma līgumu, norādot plānoto pieaugumu un samazinājumu pa nozarēm un aicinot iestādi piedāvāt vietas jaunās programmās. Augstskola izstrādā piedāvājumu, un ministrija pieņem lēmumu, pamatojoties uz pieejamo budžetu un piedāvājuma kvalitāti. Papildu procesa caurskatāmībai Augstākās izglītības padome vai neatkarīgs panelis (IZM pārstāvji, iestāžu pārstāvji, darbinieki ar starptautiskiem ekspertiem) var darboties kā konsultanti, vērtējot studiju vietu sadalījumu. Ir atbalstāma augstskolu konkurence, piedāvājot savus argumentus papildu studiju vietām vai jaunu inovatīvu programmu izveidei. Arī privātās augstskolas var iesaistīties sacensībā par studiju vietām ar inovatīvām un darba tirgū pieprasītām studiju programmām.

Jaunajā modelī vienai studiju vietai katrā disciplīnā vai nozarē (piem., sociālās zinātnēs, medicīnā u.c.) asinētās summas pamatā ir izmaksu attiecības starp studiju virzieniem (t.i., izmaksu koeficienti) un studiju vietām pieejamais budžets (pamata finansējums). To attiecība tiek analizēta un nepieciešamības gadījumā koriģēta, pamatojoties uz aktuālo izmaksu struktūru pētījumiem AI institūcijās. Studiju vietu sadalē tiek ņemti iepriekšējā gada izpildes rādītāji. Ja vien faktiskais studentu skaits nozarē un gadā nenokrītas zem vai nepaaugstinās virs noteikta plānoto studiju vietu skaita (piem., par +/- 5 procentiem), ministrija nereaģē ar sankcijām. Ja tiek sasniegti šie sliekšņi, tas ietekmē ministrijas piedāvājumu nākamajam periodam (vienojoties par studiju vietu pielāgošanu pieprasījumam).

Ministrija periodiski veic studiju vietu pārbaudi konkrētā nozarē (piem., ik pa trīs līdz pieciem gadiem un pēc nepieciešamības). Tādējādi inkrementālā pieeja studiju vietu sadalījumam pa nozarēm tiek pārbaudīta laiku pa laikam, un pārbaudes rezultātā ir iespējama plašāka līdzekļu pārdale. Šajā pārbaudē tiek izvērtēta tādu kritēriju izmantošana kā piedāvātās programmu izmaksas, akadēmisko darbinieku kvalifikācija, nodarbinātības rādītāji pēc absolvēšanas, pētniecības darbība, darba devēju partnerība, studentu apmierinātība u.c. Tiek stiprināta sadarbība ar nozaru ministrijām, iesaistot nozaru ministrijas studiju vietu plānošanas procesā un nodrošinot nozarei nepieciešamo speciālistu sagatavošanu. Nozaru ministrijas tiek iesaistītas arī to padotības augstskolu darbības kvalitātes indikatoru izstrādē, lai nodrošinātu kritēriju bāzi sniegtā balstītas augstākās izglītības un pētniecības finansēšanai. Ar augstskolām tiek slēgti mērķa līgumi. Mērķa līgumu nolūks ir definēt augstākās izglītības sektora nacionālos mērķus, stimulējot augstskolas iesaistīties šo mērķu sasniegšanā. Vienlaikus līgums ļauj efektīvāk īstenot iestāžu stratēģisko plānošanu un augstskolu specializāciju. Tādējādi līgumiem ir koordinējoša loma nacionālo un institucionālo stratēģiju saskaņošanā.

Studiju maksas sistēma un studējošo atbalsts

Finansēšanas modeļa maiņa nav tieši saistīta ar studiju maksas sistēmas un studējošo atbalsta sistēmas reformu. Pasaules bankas eksperti norāda, ka studiju maksas sistēmas reforma būtu apsverama, lai virzītos uz nosprausto mērķi veicināt augstākās izglītības pieejamību un līdzdalību. Pētījumā secināts, ka esošā divplūsmu sistēma ir pēc būtības netaisnīga, jo ieguvēji šādā sistēmā ir studenti no labāk situētām ģimenēm. Lai gan universitātēs pastāvošais rotācijas princips ļauj katru gadu pretendēt uz budžeta vietu, tiek uzturēts dalījums maksas un budžeta studentos, un noteikta studentu grupa konsekventi paliek bez valsts atbalsta. Turklāt tikai budžeta studenti iegūst iespēju pretendēt uz valsts budžeta stipendiju, kas ir papildu izslēdzošais faktors attiecībā uz maksas studentiem. Pasaules bankas eksperti iesaka pārskatīt arī piešķiruma mehānismus attiecībā uz pilna un nepilna laika studijām, ņemot vērā, ka studiju un darba apvienošana ir mūsdienu studenta realitāte. Atsakoties no nosacījuma, ka valsts finansē tikai pilna laika studijas, uz valsts budžeta vietu varētu pretendēt vairāk studentu, tostarp studenti ar zemākiem ienākumiem, kas nevar atļauties vēltīt pilnībā laiku studijām. Vienlaikus augstskola ir atbildīga par nepilna laika studiju kvalitāti. Svarīgi arī ieviest papildu atbalsta instrumentus studentu sociālo vajadzību nodrošināšanai, jo pašreizējā sistēma izteikti balstās uz akadēmiskiem sasniegumiem. Eksperti iesaka pārskatīt studējošo atbalsta sistēmu un iespējas ieviest sociāli taisnīgāku studējošo atbalsta sistēmu. Šo ieteikumu īstenošana ir ārpus koncepcijā ietverto pasākumu tvēruma.

Studentu finansējuma ieviešanas trajektorija ir jāvērtē atsevišķi no augstākās izglītības iestādēm paredzētajiem publiskajiem līdzekļiem. Pāreju uz vajadzībām balstītu, nevis tikai sasniegumos balstītu stipendiju sistēmu var panākt esošo uz sasniegumiem balstīto stipendiju sistēmu papildinot ar uz vajadzībām balstītām stipendijām, kā tas ir paredzēts valdības plānos. Ir iespējams arī palielināt uz vajadzībām balstītos kritērijus esošajās stipendiju programmās un palielināt budžetu atbilstoši valdībai vēlamajam līmenim. Tomēr spēcīgākai uz sociālajām vajadzībām balstītai orientācijai var būt nepieciešama vienmērīgāka un caurskatāmāka vajadzību izpēte, kas vairumā valstu tiek visefektīvāk organizēta centralizētā līmenī, piem., pamatojoties uz nodokļu informāciju. Tas var prasīt institucionālo infrastruktūru pielāgošanu, lai stipendijas tiktu sadalītas nacionālajai (ministrijas) vienībai, kas nodrošinās stipendijas. Rezultātā var tikt izveidota caurspīdīgāka stipendiju sistēma, kas veicina piekļuvi un vienlīdzību. Studiju un studējošo kredītu jomā pārejai no galvotāja prasības un parāda atlaišanas mehānismiem uz vairāk uz vajadzībām balstītu sistēmu ir nepieciešamas administratīvas izmaiņas, kā arī iespējama līdzekļu pārdale. Pašreizējās subsīdijas, atlaižot parādus absolventiem, kuri veic noteikta veida darbu un kuriem ir bērni, var tikt izmantotas, lai garantētu atmaksu vai parāda atlaišanu absolventiem, kuri nav spējīgi atmaksāt zemo ienākumu dēļ.

3.1. Latvijas augstākās izglītības finansējums

Spēja uzlabot sistēmu un nodrošināt jaunā finansēšanas modeļa ieguvumus ir tieši saistīta ar investīciju apjomu augstākajā izglītībā. Kā norāda Pasaules bankas eksperti, pašreizējais Latvijas augstākās izglītības finansējuma līmenis, gan publiskais, gan privātais, nav pietiekams. To ilustrē arī ievērojamā atšķirība starp kopējiem tēriņiem augstākajai izglītībai Latvijā salīdzinājumā ar citām ES valstīm.⁸ Saskaņā ar *Eurostat* datiem (2010), ieguldījumi augstākajā izglītībā un pētniecībā sastāda tikai 0.8% no IKP, kas ir ievērojami zemāk nekā vidēji Eiropā - 1.26% no IKP. Arī privātā sektora ieguldījumi augstākajā izglītībā ir salīdzinoši zemi, izņemot mācību maksu, ko sedz nepilna laika un pilna laika maksājošie studenti studiju vietās, ko nefinansē valsts. Publiskais finansējums augstākajā izglītībā 2008.gada finanšu krīzes laikā tika samazinās par vairāk kā 50% , pie tam vienlaikus samazinot arī pētniecības finansējumu. Lai gan 2014.gadā pirmo reizi augstākās izglītības finansējums tika palielināts, tā apjoms joprojām nesasniedz minimālo studiju vietu apjomu, kas noteikts Ministru kabineta noteikumos Nr.994 “Kārtība, kādā augstskolas un koledžas tiek finansētas no valsts budžeta līdzekļiem”. Krīzes laikā tika pārtraukts un joprojām vispār netiek piešķirts finansējums zinātniskajai darbībai augstskolās. Tā rezultātā augstskolas ir samazinājušas akadēmiskā personāla atalgojumu, un pilnībā nodrošināt pētniecībā balstītu augstāko izglītību un, tādējādi, īstenot Augstskolu likuma 5.pantā noteikto misiju un uzdevumus, jauno zinātnieku sagatavošanā, un nodrošināt studiju un pētniecības darba nedalāmību.

Zinātniskajām institūcijām bāzes finansējuma apmēru nosaka, pamatojoties uz 2013.gada 12. novembra Ministru kabineta noteikumiem Nr.1316 „Kārtība, kādā aprēķina un piešķir bāzes finansējumu zinātniskajām institūcijām”. Kopš 2009. gada bāzes finansējums zinātniskajām institūcijām tika izmaksāts tikai 25-27% apmērā no tiesību aktos noteiktā nepieciešamā apjoma. Lai gan 2014.gadā pirmo reizi kopš 2009.gada bāzes finansējuma apjoms pieauga, zinātniskajām institūcijām joprojām tika izmaksāts 40% no saskaņā ar MK noteikumiem aprēķinātā finansējuma, tādējādi neizpildot Zinātniskās darbības likuma 33.pantā noteikto par ikgadēju finansējuma pieaugumu zinātniskajai darbībai ne mazāku par 0,15% no iekšzemes kopprodukta, līdz valsts piešķirtais finansējums zinātniskajai darbībai sasniedz vismaz 1% no iekšzemes kopprodukta.

Kā konstatējuši Pasaules bankas eksperti, šāds finansējuma apjoms un struktūra liecina par nekonsekvenci politikas veidošanā, nosakot ambiciozus augstākās izglītības mērķus, bet neparedzot finansējumu to sasniegšanai. Pašreizējais finansējuma apjoms nozarei neliecina par tās attīstībai piešķirto

⁸ 2010. gadā (jaunākie dati) publiskie izdevumi augstākajai izglītībai veidoja tikai 0.8 procentus no Latvijas IKP salīdzinājumā ar vidējo rādītāju 1.26 procentu apmērā ES-27 valstīs un 1.23-1.27 procentiem attiecīgi Igaunijā un Lietuvā.

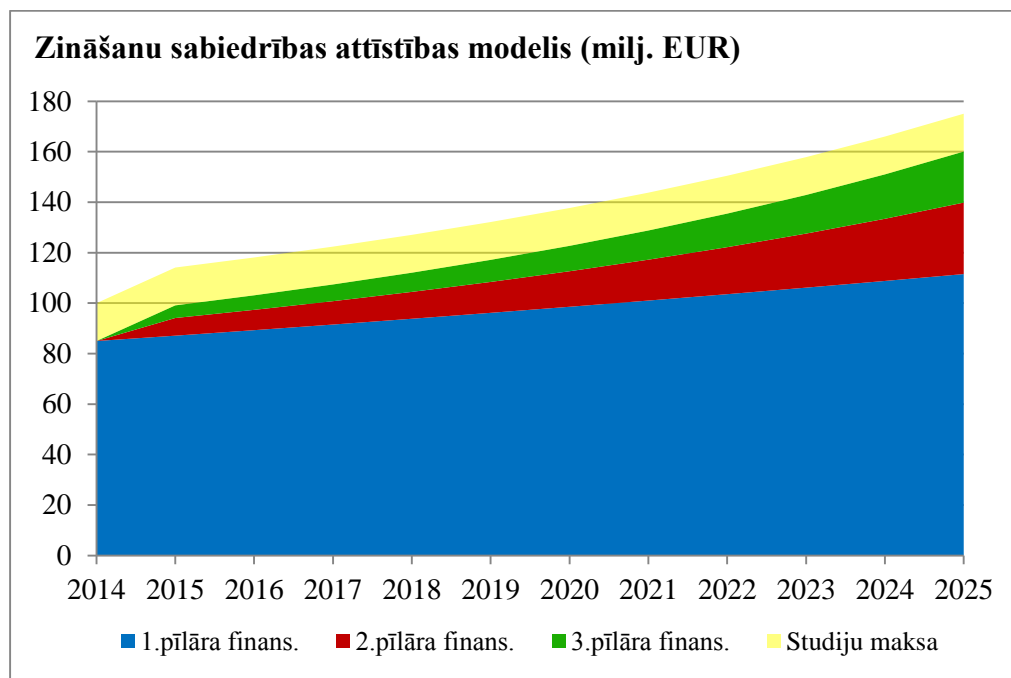
politisko prioritāti un neatbilst valsts politikas plānošanas dokumentos uzstādītajiem mērķim. Politikas mērķiem ir jāsakā ar ieguldījumiem to īstenošanai.

3.2. Finansēšanas modeļa ieviešanas scenāriji un to ietekme uz augstākās izglītības konkurētspēju un pieejamību

Ņemot vērā pašreizējo AI un pētniecības finansēšanas ainu, Pasaules bankas pētījuma ietvaros tika izvirzīti trīs iespējami scenāriji AI finansēšanas reformas virzībai atkarībā no nozarei pieejamā finansējuma: 1) Zināšanu sabiedrības attīstības modelis (*Develop the Knowledge Society Model*) (3.attēls); 2) Ierobežotas izaugsmes modelis (*Limited Expansion Model*); 3) Nepietiekamības modelis (*Scarcity Model*). Saskaņā ar minētajiem scenārijiem, sniegtā balstītu finansēšanas instrumentu ieviešana notiek proporcionāli finansējuma līmeņa pieaugumam. Visi scenāriji piedāvā iespēju padarīt sistēmu konkurētspējīgāku un orientētu uz kvalitāti, tomēr nepietiekama finansējuma gadījumā (3.scenārijs), pat saglabājot stabilu 1. pīlāra finansējuma bāzi, tas notiek ar ievērojamu laika nobīdi.

3.3.1. Zināšanu sabiedrības attīstības modelis

1. scenārijs "Zināšanu sabiedrības attīstības modelis" paredz būtisku publisko ieguldījumu pieaugumu augstākās izglītības un pētniecības jomā. 1. pīlāra finansējums gadā pieaug par 2.5 procentiem. Tiek ieviests uz izpildījumu balstīts budžets (2. pīlārs) un inovāciju fonds (3. pīlārs). 2. un 3.pīlāra finansējums gadā pieaug par 15 procentiem (3.attēls). Lielāko daļu pieauguma veido valsts ieguldījumi, pieņemot, ka inovāciju fonds tiek veidots kopā ar uzņēmējdarbību un nozari. Ieņēmumi no studiju maksas ir izvēles instruments, mazinot paļaušanos uz privātiem līdzekļiem. Aplēses attiecībā uz 1.scenāriju paredz 1.pīlāra (pamata) finansējuma pieaugumu līdz 111 milj. EUR, 2.pīlāra (snieguma) finansējuma pieaugumu līdz 28 milj. EUR un 3.pīlāra (inovāciju) finansējuma pieaugumu līdz 20 milj. EUR 2025.gadā. Studiju maksas apjoms tiek saglabāts pašreizējā apjomā - 15 milj. EUR gadā. Kopējais sasniedzamais finansējuma apmērs augstskolām 2025.gadā sastāda 175 milj. EUR. Būtiski, ka pilnībā ieviešot līdzsvarotu trīs pīlāru finansēšanas modeli, lielāko finansējuma daļu veido budžeta finansējums augstskolu pamatdarbības - studiju un pētnieciskā darba nodrošināšanai (3.attēls).

3.attēls. Zināšanu sabiedrības attīstības modelis

Zināšanu sabiedrības modeļa ieviešanas scenārijs absolūtos skaitļos atspoguļots 6.tabulā.

6. tabula: Zināšanu sabiedrības attīstības modelis (milj. EUR)

Gads	1.pīlāra finans.	2.pīlāra finans.	3.pīlāra finans.	Studiju maksa	Kopā
2014	85	0	0	15	100
2015	87,125	7	5	15	114,125
2016	89,303125	8,05	5,75	15	118,1031
2017	91,53570313	9,2575	6,6125	15	122,4057
2018	93,8240957	10,646125	7,604375	15	127,0746
2019	96,1696981	12,24304375	8,74503125	15	132,1578
2020	98,57394055	14,07950031	10,05678594	15	137,7102
2021	101,0382891	16,19142536	11,56530383	15	143,795
2022	103,5642463	18,62013916	13,3000994	15	150,4845
2023	106,1533524	21,41316004	15,29511431	15	157,8616
2024	108,8071863	24,62513404	17,58938146	15	166,0217
2025	111,5273659	28,31890415	20,22778868	15	175,0741

“Zināšanu sabiedrības attīstības modelis” atbilst Eiropas 2020 stratēģijai “Gudra, ilgtspējīga un iekļaujoša izaugsme”. Tas nozīmē atbildīgu un tālredzīgu valsts politiku, nodrošinot ieguldījumus augstākajā izglītībā un pētniecībā atbilstoši ekonomiskās attīstības ambīcijām. Valsts uzņemas vadošo lomu sektora attīstības plānošanā, nevis atstāj to pašplūsmā un brīvā tirgus ietekmē. Augstskolu galvenais ienākumu avots ir budžeta finansējums, tādējādi ievērojami mazinās paļaušanās uz studiju maksu. Studiju maksa kļūst studējošiem “draudzīgāka”, to papildina kompensējoši mehānismi, kas orientēti uz sociālajām vajadzībām. Zināšanu sabiedrības attīstības modelis nodrošina līdzsvarotu un ilgtspējīgu augstskolu attīstību, kas nav atkarīga no demogrāfiskajām svārstībām, veicina savstarpēju konkurenci un tiekšanos uz izcilību, mazina sociālo nevienlīdzību un paplašina piekļuves iespējas neaizsargātajām sociālām grupām. Šādā modelī ir iespējama studiju maksas pārskatīšana, ieviešot dalītās maksas principu (*cost-sharing*), kurā daļēji valsts finansē visas studiju vietas.

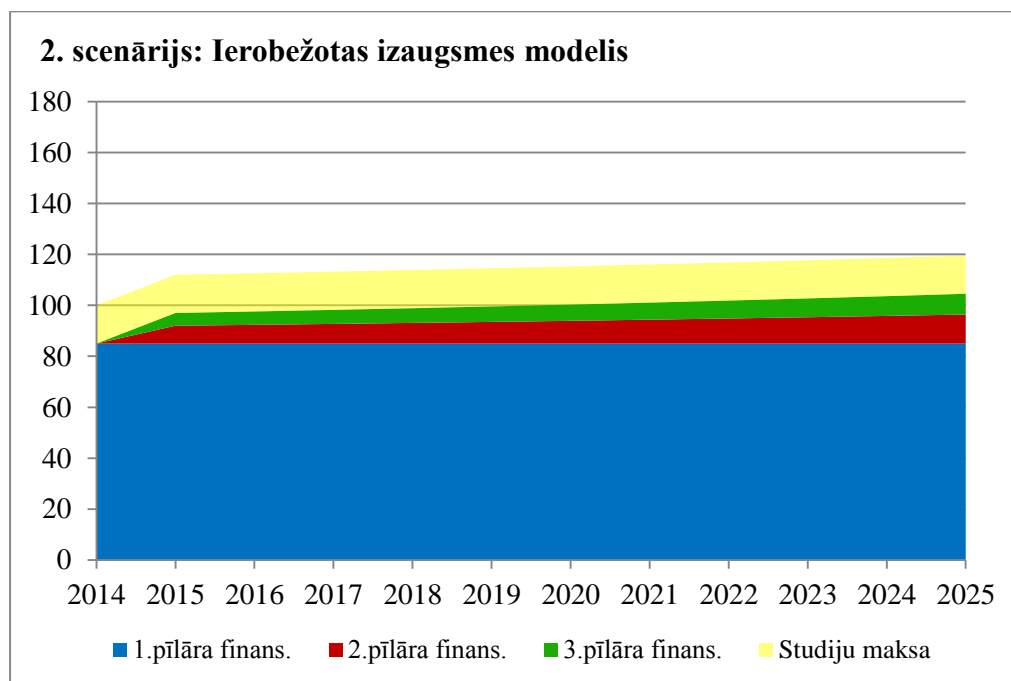
7. tabula. Zināšanu sabiedrības attīstības modeļa ieviešanas komponenti

Ietvertie komponenti	Papildu komponenti, kas tiek ieviesti, kad to atļauj nākotnes finansējuma līmeņi
<ul style="list-style-type: none"> • Pārskatīts studiju vietu modelis (1. pīlārs); • Pamata finansējums pētniecībai vienam fakultātes loceklim (1. pīlārs); • Universāla, uz rādītājiem balstīta finansēšanas formula (2. pīlārs); • Specifisku augstskolas darbības rādītāju finansēšana (2. pīlārs); • Mērķa līgumi, kas tiek izstrādāti, sadarbojoties IZM, iestādēm un nozaru ministrijām, un ietver gan pasniegšanas un studiju iniciatīvas, gan kompetenču centru izveidi (3. pīlārs); • Finanšu vadības apmācību nodrošināšana un atbalsts iestādes vadībai, lai paaugstinātu autonomiju; • Struktūrfondu līdzekļi kā pārejas posma finansējums (piem., konsolidācijai); • Uz vajadzībām balstīts atbalsts studentiem (ar sasniegumu komponentu) kā kompensācija par studiju maksu un atbalsts sociālām vajadzībām; 	<ul style="list-style-type: none"> • Nav piemērojami

<ul style="list-style-type: none"> • Uzlabota studentu kredītu programma, kurā galvotājs ir valsti kā galvotāju. 	
Apsveramās alternatīvas	
<ul style="list-style-type: none"> • Pārskatīta studiju maksa atbilstoši publiskā finansējuma apjomam, t.i., lielāks publiskais finansējums ļautu nodrošināt zemākas studiju maksu; • „Inovāciju fonds” starptautiski konkurētspējīgai pētniecībai, sadarbojoties augstākās izglītības iestādēm un/vai pētniecības institūtiem, nozarei un starptautiskajām pētniecības organizācijām, kā atsevišķa trešā balsta daļa. 	

3.3.2. Ierobežotas izaugsmes modelis

2. scenārijs “Ierobežotas izaugsmes modelis” paredz mazāk intensīvu izaugsmes modeli. Neraugoties uz studentu skaita samazinājumu, 1. pīlāra finansējums tiek saglabāts pašreizējā apjomā un tiek papildināts ar uz izpildījumu balstītu budžetu (2. pīlārs) un inovāciju fondu (3. pīlārs). Saglabājoties 1.pīlāra finansējumam 85 milj. EUR gadā, 2. un 3.pīlārs pieaug par 5 procentiem gadā, ieskaitot papildu līdzekļus no biznesa un nozares (4.attēls). Līdz 2025.gadam 2.pīlārā (snieguma) finansējums pieaug līdz 11 milj. EUR, 3.pīlāra (inovāciju) finansējums - līdz 8 milj. EUR. Kopējais nepieciešamais finansējums 2025.gadā, īstenojot šādu politiku, ir 119 milj. EUR.

4.attēls. Ierobežotas izaugsmes modelis

Ierobežotas izaugsmes modeļa ieviešanas scenārijs absolūtos skaitļos atspoguļots 8.tabulā.

8. tabula. Ierobežotas izaugsmes modelis milj. EUR

Gads	1.pilāra finans.	2.pilāra finans.	3.pilāra finans.	Studiju maksa	Kopā
2014	85	0	0	15	100
2015	85	7	5	15	112
2016	85	7,35	5,25	15	112,6
2017	85	7,7175	5,5125	15	113,23
2018	85	8,103375	5,788125	15	113,8915
2019	85	8,50854375	6,07753125	15	114,5861
2020	85	8,933970938	6,381407813	15	115,3154
2021	85	9,380669484	6,700478203	15	116,0811
2022	85	9,849702959	7,035502113	15	116,8852
2023	85	10,34218811	7,387277219	15	117,7295
2024	85	10,85929751	7,75664108	15	118,6159
2025	85	11,40226239	8,144473134	15	119,5467

Ierobežota finansējuma apstākļos ir nepieciešams optimizēt esošos finansēšanas mehānismus. Minētais ietver studiju programmu nozariskās struktūras pārskatīšanu, stratēģiskās specializācijas ieviešanu, efektīvu finanšu stimulu ieviešanu virzībai uz nospraustajiem izaugsmes mērķiem. Saglabājot esošo finansējuma līmeni nozarei, finanšu stimuli izaugsmei un konkurencei ir nodrošināmi pakāpeniski. Studiju maksas sistēma netiek būtiski reformēta (jo tā saglabājas kā būtisks augstskolu ienākumu avots), tomēr tiek nodrošināts, ka daļa ieņēmumu tiek novirzīti sociālajām vajadzībām, radot kompensējošus mehānismus studiju maksas segšanai neaizsargātajām sociālajām grupām. Tiek pārskatīta arī studentu kreditēšanas sistēma, vairāk akcentējot atbalstu sociālajām vajadzībām.

9. tabula. Ierobežotas izaugsmes modeļa ieviešanas komponenti

Ietvertie komponenti	Papildu komponenti, kas tiek ieviesti, kad to atļauj nākotnes finansējuma līmeņi
<ul style="list-style-type: none"> • Pārskatīts studiju vietu modelis (1. pīlārs); • Mērķa līgumi, kas tiek izstrādāti, sadarbojoties IZM, iestādēm un nozaru ministrijām; 	<ul style="list-style-type: none"> • Pamata finansējums pētniecībai vienam fakultātes loceklim (1. pīlārs); • Universāla, uz rādītājiem balstīta finansēšanas formula (2. pīlārs); • Specifisku augstskolas darbības rādītāju finansēšana (2. pīlārs);

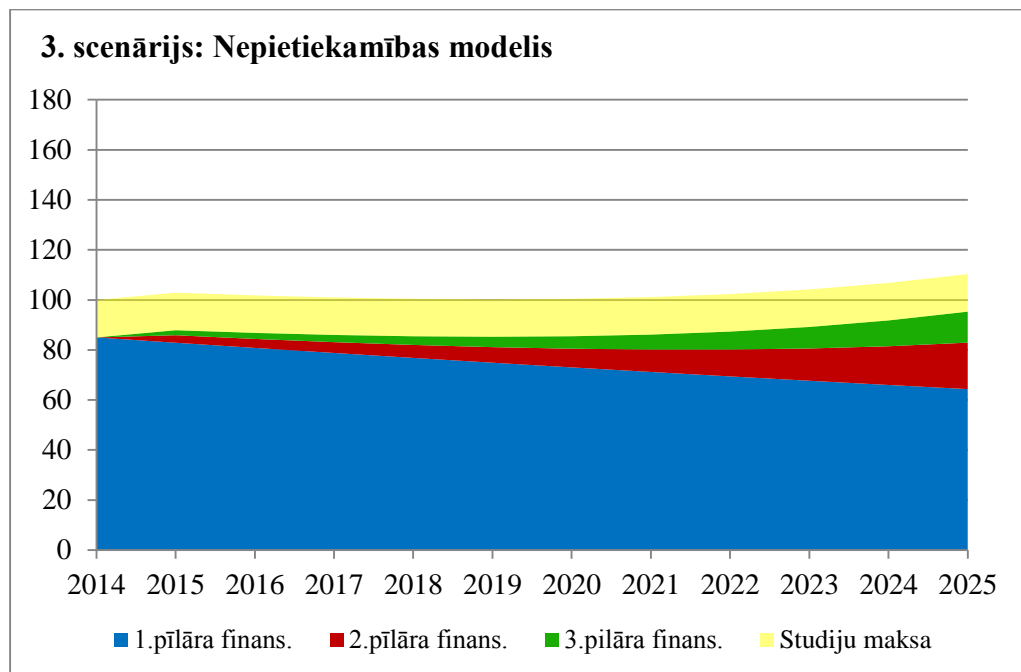
<ul style="list-style-type: none"> • Saglabājas finansiālā autonomija un atbalsts iestādēm; • Struktūrfondu līdzekļi kā pārejas posma finansējums (piem., konsolidācijai); • Pastiprināta paļaušanās uz mācību maksu; • Uz vajadzībām balstīts atbalsts studējošajiem, bet tikai, lai kompensētu studiju maksu; • Finanšu vadības apmācību nodrošināšana un atbalsts iestādes vadībai, lai paaugstinātu autonomiju; • Modificēta studentu kredītu programma; • Ierobežots studiju inovāciju fonds nodrošina sākuma kapitālu daudzsološām jaunām programmām. Fonds nodrošina pietiekamu resursu apjomu, lai atlasītu aptuveni x iniciatīvas gadā pie nosacījuma, ka y programmas tiks atgrieztas sākuma pozīcijā (tas lielā mērā notiek 1. scenārija 3. pīlāra ietvaros) 	<ul style="list-style-type: none"> • Finansējums gan pasniegšanas un studiju iniciatīvām, gan kompetenču centru izveidei (3. pīlārs).
Apsveramās alternatīvas	
<ul style="list-style-type: none"> • Pie lielākas privāto izmaksu daļas (t.i., studiju maksa) daļa šo papildu līdzekļu (piem., 20 procenti) ir nekavējoties jānovirza to studentu atbalstam, kas nevar atļauties segt mācību maksu; • Finansējuma modelis, kura pamatā ir jauno abiturientu, studentu, absolventu doktoru skaita relatīvie rādītāji atbilstoši 3 dažādiem finansējuma tarifiem (sociālās zinātnes, inženierzinātnes, medicīnas programmas) un relatīvie veiksmes rādītāji trešo personu finansējuma piesaistē; • ES fondu pārprofilēšana „Inovāciju fondā”. 	

Pēc būtības Ierobežotas izaugsmes modeļa ieviešanas scenārijs paredz, ka valsts pastiprina sacensības un konkurences elementu sektorā. Augstskolām ir iespēja pretendēt uz finansējumu par labiem rezultātiem studiju darbā un pētniecībā. Tomēr ilgstoša situācija, kad netiek nodrošināts optimāls finansējuma apjoms pamatfunkciju īstenošanai, var radīt nevēlamu efektu - kvalitātes pazemināšanos, lai uzrādītu labākus rezultātu rādītājus. Šādā situācijā arī saglabājas ievērojama tirgus ietekme uz augstākās izglītības un pētniecības piedāvājuma attīstību, un ir prognozējams studiju maksas kāpums. Tādējādi, lai novērstu iespējamo negatīvo

ietekmi uz kvalitāti, 2.scenārijs ir iespējams tikai kā pārejas risinājums, virzoties uz mērķtiecīgu finansējuma palielinājumu visos pīlāros.

3.3.3. *Nepietiekamības modelis*

“Nepietiekamības modelis” ir reformām nelabvēlīgākais scenārijs, kas atspoguļo situāciju, kurā publiskie izdevumi tiek saglabāti relatīvi stabili, bet studentu skaita samazinājuma rezultātā (kas ilustrācijas nolūkā ir pieņemts kā 2.5 procenti ik gadu) notiek 1. pīlāra finansējuma samazinājums. Papildu publiskais finansējums tiek investēts 2. pīlāra un 3. pīlāra rezerves izveidei, lai padarītu sistēmu konkurētspējīgāku un orientētu uz stratēģiskajiem mērķiem. Demogrāfisko svārstību ietekmē 1.pīlāra (pamata) finansējums var sarukt līdz 64 milj. EUR 2025.gadā, ko var kompensēt 2. un 3.pīlāra finansējums, kura pieaugums ir prognozējams līdz attiecīgi 18 milj. EUR un 12 milj. EUR 2025.gadā. Kopumā finansējums saglabājas gandrīz nemainīgs – 110 milj. EUR, tomēr tiek negatīvi ietekmēta sistēmas stabilitāte. Paredzams, ka šajā scenārijā rezultāti attiecībā uz kvalitāti un politikas mērķu sasniegšanu būs ievērojami zemāki.

5.attēls. **Nepietiekamības modelis**

Nepietiekamības modeļa ieviešanas scenārijs absolūtos skaitļos atspoguļots 10.tabulā.

10. tabula. Ierobežotas izaugsmes modelis milj. EUR

Gads	1.pilāra finans.	2.pilāra finans.	3.pilāra finans.	Studiju maksa	Kopā
2014	85	0	0	15	100
2015	82,875	3	2	15	102,875
2016	80,803125	3,6	2,4	15	101,8031
2017	78,78304688	4,32	2,88	15	100,983
2018	76,8134707	5,184	3,456	15	100,4535
2019	74,89313394	6,2208	4,1472	15	100,2611
2020	73,02080559	7,46496	4,97664	15	100,4624
2021	71,19528545	8,957952	5,971968	15	101,1252
2022	69,41540331	10,7495424	7,1663616	15	102,3313
2023	67,68001823	12,89945088	8,59963392	15	104,1791
2024	65,98801777	15,47934106	10,3195607	15	106,7869
2025	64,33831733	18,57520927	12,38347284	15	110,297

Vadoties pēc šāda scenārija, reformas pamatā ir vērstas uz esošās sistēmas pārskatīšanu un procesu efektivitātes veicināšanu, 2. un 3.pilāra finansēšanas instrumenti tiek atļikti ieviešanai, kad to pieļauj finansējuma apjoms.

11. tabula Nepietiekamības modeļa ieviešanas komponenti

Ietvertie komponenti	Papildu komponenti, kas tiek ieviesti, kad to atļauj nākotnes finansējuma līmeņi
<ul style="list-style-type: none"> • Pārskatīts studiju vietu modelis (1. pilārs); • Mērķa līgumi, kas tiek izstrādāti, sadarbojoties IZM, iestādēm un nozaru ministrijām (nav papildu finansējuma finanšu stimuliem, ja vien līdzekļi netiek ņemti no studiju vietu modeļa - nav ieteicams šā scenārija ietvaros) • Finanšu vadības apmācību nodrošināšana un atbalsts iestādes vadībai, lai paaugstinātu autonomiju; • Struktūrfondu līdzekļi kā pārejas posma finansējums (piem., konsolidācijai, inovāciju fondiem); • Turpmāka pastiprināta paļaušanās uz mācību maksu. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pamata finansējums pētniecībai vienam fakultātes loceklim (1. pilārs); • Universāla, uz rādītājiem balstīta finansēšanas formula (2. pilārs); • Specifisku augstskolas darbības rādītāju finansēšana (2. pilārs); • Finansējums gan pasniegšanas un studiju iniciatīvām, gan kompetenču centru izveidei (3. pilārs); • Uz vajadzībām balstīta finansiālā palīdzība; • Modificēta studentu kredītu programma (pamatojoties uz vajadzībām un valsti kā galvotāju)

<ul style="list-style-type: none"> • Uz sasniegumiem balstītu stipendiju pārprofilēšana par uz vajadzībām balstītu palīdzību studentiem. 	
Apsveramās alternatīvas	
<ul style="list-style-type: none"> • Saglabāt studiju vietu modeli, bet papildināt ar fiksētu asignējumu katram studentam, lai iekļautu prēmiju par katru absolventu dažādos finansējuma tarīfos (sociālās zinātnes, zinātne un inženierzinātnes, medicīnas programmas); • Pielīdzināt Struktūrfondu asignējuma mehānismu Zinātnes padomes mehānismiem un darbināt dažas programmas konkurētspējīgai pētniecības finansēšanai, vienu, pamatojoties uz akadēmiskajiem kritērijiem, vienu – uz sadarbību ar privātajiem partneriem un vienu – uz starptautisko sadarbību ES finansējumam; • Ierobežotas stipendijas, pamatojoties uz vajadzībām un sasniegumiem. 	

Kā norāda Pasaules bankas eksperti, pašreizējā modeļa principiāla maiņa ir iespējama, vadoties pēc 1.scenārija “Zināšanu sabiedrības attīstības modelis”, jo studentu skaitam sarūkot un tikai nedaudz palielinot ieguldījumus nozarē (2. scenārijs) vai paliekot pie pašreizējā finansējuma apjoma (3. jeb 0 scenārijs), iespējas variēt finansēšanas instrumentus 2. un 3. pīlārā un tādējādi panākt ilgtspējīgas izmaiņas sistēmā ir ļoti ierobežotas.

Nemot vērā nepieciešamību mērķtiecīgi virzīties uz Zināšanu sabiedrības attīstības modeli, Izglītības un zinātnes ministrija ir pieprasījusi papildu finansējumu Jauno politikas iniciatīvu (JPI) ietvaros 2015. – 2017.gadam (5.pielikums). JPI ietvaros pieprasītais papildu zinātnes bāzes finansējuma apjoms 2015., 2016. un 2017.gadam ir attiecīgi 10 153 377 EUR, 12 691 721 EUR un 15 864 651 EUR. Lai atjaunotu valsts budžeta finansējumu zinātniskās darbības nodrošināšanai augstskolās, JPI ietvaros pieprasīts papildu finansējums valsts budžeta dotācijas atjaunošanai zinātniskās darbības attīstības nodrošinājumam augstskolās un koledžās. Pieprasītais finansējums šajā sadaļā 2015., 2016. un 2017.gadā ir attiecīgi 3 milj., 5 milj. un 8.milj. EUR, paredzot vidēji 50 000 EUR vienam pētniecības un/vai zinātniskās infrastruktūras nodrošinājuma projektam. Jauna augstākās izglītības finansēšanas modeļa pakāpeniskai ieviešanai, tai skaitā studiju izmaksu koeficientu minimāli nepieciešamā apmēra nodrošināšanai kvalitatīva studiju procesa īstenošanai JPI ietvaros pieprasītais papildu finansējums 2015., 2016. un 2017.gadā ir attiecīgi 21 549 198 EUR, 23 460 539 EUR un 25 754 148 EUR. No šī apjoma nepieciešamais papildu finansējums, lai nodrošinātu 100% minimālā studiju izmaksu koeficientu segumu 2015.gadā ir 11 992 492 EUR, 2016.gadā - 11 992 492 EUR, 2017.gadā - 11 992 492 EUR. Sniegumā balstītais finansējums 2015.gadā veido 10% no 95 567 058 EUR jeb 9 556 706 EUR. Saskaņā ar ministrijas aplēsēm jauna augstākās izglītības modeļa pilnīgai ieviešanai 2015.gadā papildus

nepieciešamais finansējums ir 34.5 milj. EUR, no kura 1.pīlāram būtu novirzāmi 12 milj. EUR, 2.pīlāram - 9.5 milj. EUR, 3.pīlāram - 3 milj. EUR, zinātnes bāzei - 10 milj. EUR.

Ar valdības 2014.gada 10. novembra sēdes protokollēmuma Nr. 61 28.§ "Informatīvais ziņojums "Par ministriju iesniegtajiem priekšlikumiem likumā "Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2014., 2015. un 2016.gadam" 2015.gadam un turpmākajiem gadiem paredzētajam finansējumam jauno politikas iniciatīvu īstenošanai un citu ministriju iesniegto pasākumu, kas pozitīvi ietekmē fiskālās telpas apjomu, izdevumu izvērtējums" 13.2.punktu tika atbalstīts Izglītības un zinātnes ministrijas priekšlikums samazināt izdevumus apakšprogrammā 05.02.00 "Zinātnes bāzes finansējums" 2015.gadam un turpmāk ik gadus par 1 500 000 euro un par attiecīgo finansējuma apmēru palielināt izdevumus jaunizveidojamā apakšprogrammā 03.03.00 "Zinātniskās darbības attīstība un infrastruktūras nodrošināšana augstskolās un koledžās", lai tādējādi nodrošinātu jauna augstākās izglītības finansēšanas modeļa ieviešanu, piešķirot finansējumu augstskolām un koledžām, kurās ir ieviesta rezultātu pārvaldība. Vienlaikus Ministru kabinets ir konceptuāli atbalstījis papildu finansējuma piešķiršanu pētniecībā balstītas augstākās izglītības finansēšanai 2015.gadā 4 milj. EUR, 2016. un 2017.gadā attiecīgi 5. milj. EUR apmērā gadā. Ar minētās sēdes protokollēmuma Nr. 61 28.§ 33. punktu nolemts likumprojektā "Par valsts budžetu 2015.gadam" paredzēt pantu, ka Izglītības un zinātnes ministrija nodrošina papildus piešķirtā finansējuma augstākajai izglītībai 2015.gadā 4 000 000 EUR apmērā sadali starp Izglītības un zinātnes ministrijas, Kultūras ministrijas, Veselības ministrijas un Zemkopības ministrijas padotībā esošajām augstākās izglītības institūcijām, nodrošinot finansējuma piešķiršanu pēc vienotiem kritērijiem. Pieejamā finansējuma apjoms nosaka jaunā finansēšanas modeļa ieviešanas intensitāti 2015. un 2016.gadā.

3.3. Augstskolu un koledžu finansēšana 2015. un 2016. gadā

Nemot vērā pieejamo līdzekļu apjomu AI un pētniecībai, kā arī Pasaules bankas ieteikumu būtiski palielināt ieguldījumus nozarē, lai nodrošinātu principiāli jauna finansēšanas modeļa ieviešanu, ministrijas noteiktā AI finansēšanas reformas īstenošanas stratēģija ir virzīšanās uz Zināšanu sabiedrības attīstības modeli, nodrošinot mērķtiecīgu finansējuma palielinājumu pētniecībā balstītai augstākajai izglītībai un **pakāpeniski ieviešot rekomendēto trīs pīlāru modeli, kas ietver: 1) studiju vietu modeļa plānošanas un īstenošanas optimizāciju; 2) augstskolu stratēģisko specializāciju un sniegumā balstītu finansēšanu; 3) atbalstu izcilībai un inovācijai.**

Atbilstoši valdības atbalstītajam budžetam 2015.gadam un piešķirtajam līdzekļu apjomam jaunā finansēšanas modeļa ieviešanai, ministrija uzsāks sniegumā balstītu finansēšanu 2015.gadā un virzīsies uz pilnīgu jaunā modeļa ieviešanu,

sagatavojot priekšlikumus trīs pīlāru finansēšanas modeļa ieviešanai un augstskolu finansēšanai pēc vienota regulējuma.

Finansēšanas reforma tiks īstenota “soli pa solim”:

1. solis - Studiju vietu plānošanas un starpinstitūciju sadarbības optimizācija ietver mērķtiecīgu pieejamo *ieejas* un *izejas* datu analīzi un to sasaisti ar finansējuma izlietojumu, ieinteresēto pušu pārrunas AI ciešākai sasaistei ar darba tirgu (ar studiju virzienu padomes starpniecību), trīspusējas konsultācijas ar AII un nozaru ministrijām un studiju vietu plānošanu 3 – 5 gadu perspektīvā, kā arī ministrijas uzsāktā pētījuma studiju izmaksu koeficientu aktualizācijai īstenošanu;

2. solis - Augstskolu stratēģiskā specializācija un sniegmā balstīta finansēšana ietver institucionālo misiju un mērķu definēšanu, vienotu bāzes finansējuma piešķirumu AI un pētniecībai, kvalitātes indikatoru ieviešanu aprēķinā, tostarp izstrādājot specifiskus institūcijas kvalitāti raksturojošus kritērijus un tos iestrādājot līgumos, normatīvo finansēšanas procedūru pārskatīšanu, “stratēģiski pozicionētu” līgumu izstrādi un ministrijas uzsāktā augstskolu akadēmiskā personāla atlases mehānisma un atalgojuma politikas audita īstenošanu;

3. solis - Izcilības un inovācijas veicināšana ietver attīstības finansējumu kopīgu studiju programmu ES valodās un tematisku doktorantūras skolu izveidei, inovāciju grantus studentiem aktuālu un praktisku uzņēmumu un citu ārējo pasūtītāju problēmu risināšanai un citus atbalsta instrumentus.

Jauno finansēšanas modeli var izteikt ar vienkāršu algoritmu.

Finansējuma apmēru **F**, ko piešķir augstskolai un koledžai no valsts budžeta līdzekļiem saskaņā ar jauno finansēšanas modeli aprēķina, izmantojot šādu formulu:

$$\mathbf{F} = \mathbf{F}_1 + \mathbf{F}_2 + \mathbf{F}_3, \text{ kur}$$

F₁ – bāzes finansējuma apmērs;

F₂ – uz rezultatīvajiem rādītājiem pamatota finansējuma apmērs;

F₃ – mērķa finansējuma apmērs inovācijām un studiju un zinātniskās darbības attīstībai.

Bāzes finansējuma apmēru aprēķina, izmantojot šādu formulu:

$$\mathbf{F}_1 = \mathbf{F}_1^s + \mathbf{F}_1^z, \text{ kur}$$

F₁^s – studiju bāzes finansējuma apmērs;

F₁^z – zinātniskās darbības bāzes finansējuma apmērs.

Uz rezultatīvajiem rādītājiem pamatota finansējuma apmēru aprēķina, izmantojot šādu formulu:

$$\mathbf{F}_2 = \mathbf{F}_2^s + \mathbf{F}_2^z, \text{ kur}$$

F₂^s – uz studiju rezultatīvajiem rādītājiem pamatota studiju finansējuma apmērs;

F_2^z – uz zinātniskās darbības rezultātīvajiem rādītājiem pamatota finansējuma apmērs.

Atbilstoši Ministru kabineta atbalstītā finansējuma apjomam, kas ir pieejams augstskolu un koledžu finansēšanai 2015.gadā, ministrija īsteno pakāpenisku F_1 un F_2^z komponentu ieviešanu - bāzes finansējumu studijām un zinātnei un uz rezultātīvajiem rādītājiem pamatotu finansējumu augstskolu un koledžu zinātniskajai darbībai. Saskaņā ar Ministru kabineta atbalstīto budžetu 2015.gadam līdzekļi studiju vietu tiks piešķirti Ministru kabineta noteiktajā kārtībā, atbilstoši Ministru kabineta 2006.gada 12.decembra noteikumiem Nr. 994 “Kārtība, kādā augstskolas un koledžas tiek finansētas no valsts budžeta līdzekļiem” (turpmāk – MK noteikumi Nr. 994). Atbilstoši MK noteikumu Nr. 994 9.punktam studiju finansējuma apmērs tiks noteikts, pamatojoties uz attiecīgajai augstskolai vai koledžai valsts noteikto studiju vietu skaitu, studiju vietas bāzes izmaksām un izglītības tematisko jomu studiju izmaksu koeficientiem. Lai optimizētu studiju bāzes finansējuma piešķiršanu, ministrija ir uzsākusi studiju koeficientu aktualizāciju. Studiju jomu koeficientu sadalījums tiks konsolidēts, veidojot mazāku skaitu studiju jomu, mazinot koeficientu sistēmas fragmentāciju. Aktualizētās studiju jomu izmaksas tiks ņemtas vērā snieguma finansējuma sadalē 2015.gadā un studiju vietu sadalē 2016.gadā.

Ministrija jau ir uzsākusi studiju finansējuma piešķiršanas procesa optimizāciju un plašāku sadarbības partneru un nozaru ministriju iesaisti. Laika posmā no 1.septembra līdz 1.decembrim veikta 2013.gada studiju vietu skaita un sagatavoto speciālistu izpildes datu, kā arī plānotā studiju vietu skaita un sagatavojamo speciālistu skaita 2014.gadā precizēšana un pārbaude. Saņemti priekšlikumi no 12 Nozaru ekspertu padomēm attiecībā uz to specifikai atbilstošo studiju virzienu nepieciešamajām izmaiņām un budžeta vietu pārdali. Notikušas sanāksmes ar Nozaru ekspertu padomēm un darba devēju priekšlikumu izvērtēšana, ir uzsākta budžeta vietu piešķiruma projekta 2015.gadam sagatavošana, kurā tiks iesaistītas augstskolas.

Studiju vietu sadalē 2015.gadam tiks ņemti vērā iepriekšējā gadā sasniegtie rezultāti speciālistu sagatavošanā, kā arī saglabāsies augstskolu specializācijas princips, sekmējot studiju programmu un virzienu struktūras fragmentācijas mazināšanos. Tiks ņemta vērā 2013.gadā veiktā pārdale, par 20% samazinot studiju vietu skaitu sociālo zinātņu blokā un attiecīgi palielinot studiju vietu skaitu inženierzinātnēs, ņemot vērā Ekonomikas ministrijas izstrādātās prognozes attiecībā uz specialitāšu pieprasījumu 2020.gadā. Studiju vietu sadalē 2015.gadā lielā mērā saglabāsies aploksnes princips, vienlaikus tiks vērtēti augstskolu priekšlikumi būtiskākām izmaiņām studiju vietu sadalē starp institūcijām, kas ietver arī privāto augstskolu labāko studiju programmu finansēšanu no valsts budžeta.

2015.gadā zinātnes bāzes finansējums augstskolām tiks nodrošināts saskaņā ar spēkā esošajiem Ministru kabineta 2013.gada 12.novembra noteikumiem Nr. 1316 “Kārtība, kādā aprēķina un piešķir bāzes finansējumu zinātniskajām institūcijām”. Līdzekļi zinātnei tiks nodrošināti no apakšprogrammas 05.02.00 “Zinātnes bāzes finansējums”.

Studiju vietu un zinātnes bāzes finansējumu 2015.gadā augstskolas saņems vienotā piešķīrumā, kas tiks noteikts mērķa līgumā. Attiecībā uz studiju vietām nozaru augstskolās (kultūras, zemkopības un medicīnas jomā) tiks slēgti trīspusējie līgumi starp augstskolām, Izglītības un zinātnes ministriju un nozaru ministrijām. 2015.gada janvārī tiks slēgti vienošanās protokoli par noteikta skaita speciālistu sagatavošanu. Vienošanās protokolos tiks iekļauti papildu nosacījumi valsts budžeta finansējuma saņemšanai studijām un pētniecībai:

- Atbilstība Viedā specializācijas stratēģijas uzstādījumiem;
- Sadarbība ar industriju studiju programmu attīstībā un pilnveidē, publikāciju izstrādē;
- Plaģiātisma novēršanas sistēmas ieviešana.

Papildus studiju vietu finansējumam un zinātniskās darbības bāzes finansējumam, ministrija 2015. gadā uzsāks sniegunā balstītu finansēšanu. Pamatojoties uz Ministru kabineta 2014.gada 10.novembra sēdē nolemtu ministrija ir izveidojusi jaunu budžeta apakšprogrammu 03.03.00 “Zinātniskās darbības attīstība augstskolās un koledžās”, kuras līdzekļi 2015.gadā sastāda 5 500 000 EUR, 2016.gadā – 6 500 000 EUR, 2017.gadā – 6 500 000 EUR. Atbilstoši Ministru kabineta lēmumam šīs apakšprogrammas līdzekļi tiks novirzīti 2.pīlāra ieviešanai attiecībā uz augstskolu un koledžu zinātniskās darbības rezultatīvajiem rādītājiem, orientējoties uz AII pētniecības izcilību, sasaisti ar industriju, lai tādējādi, nodrošinātu pētniecībā balstītas augstākās izglītības attīstību Latvijā. Atbilstoši valdības uzdevumam, snieguma finansējums tiks novirzīts tām augstskolām un koledžām, kas tiek finansētas no valsts budžeta saskaņā ar MK noteikumiem Nr. 994 un, kas ir ieviesušas rezultātu pārvaldību.

Ņemot vērā, ka papildu finansējums ir iezīmēts zinātniskās darbības attīstīšanai augstskolās un koledžās, **šis finansējuma primārais mērķis ir atbalstīt augstskolu un koledžu pētniecības izcilību un sadarbību ar industriju, kā arī pētniecībā balstītas augstākās izglītības attīstību.** Vienlaikus šis finansējuma mērķis ir atbalstīt sektora institucionālo daudzveidību un augstākās izglītības iestāžu specializāciju, tostarp nišas augstskolu (akadēmiju) darbības specifiku. Finansējums tiks piešķirts, ņemot vērā augstskolu un koledžas darbības rādītājus šādās sadaļās un kritērijos:

I. Cilvēkresursu ataudze pētniecībā:

- Sagatavoto maģistru skaits (potenciālie zinātnieki);
- Sagatavoto doktoru skaits (jaunie zinātnieki);

II. Pētniecības starptautiskā konkurētspēja:

- Pētniecībai piesaistītais Eiropas Savienības struktūrfondu un starptautiskā finansējuma apjoms;

III. Pētniecības sasaiste ar industriju:

- Pētniecībai piesaistītā industrijas finansējuma apjoms.

Finansējums tiks sadalīts līdzīgās daļās, t.i., 2015.gadā no kopējā finansējuma 5 500 000 EUR finansējums katrā kritērijā veidos 25% jeb 1 375 000 EUR. Piešķirums tiks aprēķināts atbilstoši katras augstskolas ieguldījumam kopējās vērtības celšanā katrā kritērijā. Piemēram, ja augstskola ir nodrošinājusi 15% no kopējā aptvertā augstskolu sagatavoto doktoru skaita 2014.gadā, tad augstskola saņems 15% no kopējā finansējuma šajā kritērijā. Snieguma kritēriji tiks iestrādāti MK noteikumos Nr. 994 līdz 2015.gada 1.maijam, nodrošinot normatīvo regulējumu pētniecībā balstītas augstākās izglītības finansēšanas uzsākšanai 2015.gadā. Vienlaikus šajos noteikumos tiks iestrādāti aktualizētie koeficienti saskaņā ar 2014.gadā veiktā pētījuma rezultātiem. Nozaru koeficientu vērtības tiks ņemtas vērā snieguma finansējuma sadalē, lai nodrošinātu objektīvāku sasniegto rezultātu atspoguļojumu starp zinātņu jomām. Finansējums pētniecībā balstītas augstākās izglītības atbalstam tiks piešķirts pēc MK noteikumu Nr.994 grozījumu apstiprināšanas Ministru kabinetā, balstoties uz augstskolu sniegtajiem darbības pārskatiem 2014.gadā.

Ņemot vērā, ka ilgtspējīgai nozares attīstībai ir nepieciešams nodrošināt finansējuma palielinājumu katrā pīlārā, ministrija iekļaus papildu finansējumu trīs pīlāru modeļa pilnīgai ieviešanai budžeta pieprasījumā, kas tiks iesniegts Jauno politikas iniciatīvu ietvaros 2015.gadā.

2015.gadā ministrija, ministrijai sadarbojoties ar augstskolām un nozaru ministrijām, izstrādās noteikumu projektu pilnīgai pārejai uz trīs pīlāru finansēšanas modeli. Tiks izstrādāts jaunu mērķa (izpildījuma) līguma formāts tā ieviešanai no 2016.gada. Izpildījuma līgumi izteiks nospraustos mērķus skaidros un izmērāmos rezultātos, tie veicinās dialogu starp ministriju un augstskolām mērķu un rezultātu līmenī un būs pamats publisko līdzekļu sadalei, izmantojot caurskatāmus finansēšanas kritērijus. Tā kā inovatīviem procesiem ir nepieciešams laiks, izpildījuma līgumi nodrošinās 3 – 5 gadu finansējuma perspektīvu. Izpildījuma līgumi atspoguļos studiju, pētniecības un trešo misiju aktivitāšu kopumu. Izpildījuma līgumu pamatā būs pārrunas par mērķiem starp Izglītības un zinātnes ministriju, nozaru ministrijām un augstskolām. Līgumi tiks slēgti attiecībā uz sasniedzamajiem rezultātiem augstākajā izglītībā un augstskolu

zinātniskajā darbībā, nodrošinot virzību uz ciešāku studiju un pētniecības darba sasaisti. Līgumos tiks definēta augstskolu specializācija un attīstības virzība, ņemot vērā Nacionālajā attīstības plānā 2014.-2020.gadam, Izglītības attīstības pamatnostādņēs 2014. – 2020.gadam, Zinātnes, tehnoloģiju un inovācijas attīstības pamatnostādņēs 2014.-2020.gadam, Viedās specializācijas ietvarā noteiktos sasniedzamos rezultātus AI un pētniecībā. Atbilstoši augstskolas specializācijai, līgumā tiks noteikti augstskolas darbību raksturojošie kvalitātes indikatori, kas būs pamats snieguma finansējuma piešķirumam 2016.gadā, kā arī līgumā tiks iestrādāts augstskolas stratēģiskās attīstības redzējums un plānotie projekti attīstības un inovāciju atbalsta finansējuma saņemšanai.

Ieviešot jauno finansēšanas kārtību, tiks optimizēts studiju vietu skaita noteikšanas process un paplašināts budžeta vietu saņēmēju loks, iekļaujot tajā arī konkurētspējīgas privātās augstskolas. Ministrija plānos kopējo studiju vietu skaitu dažādās disciplīnās, paredzot iespēju studiju vietu pārdalei starp augstskolām, balstoties uz absolventu rādītājiem konkrētās disciplīnās. Plānošana notiks kārtējam saimnieciskajam gadam, vienlaikus nodrošinot ilgtermiņa perspektīvu. Plānošanas process notiks, nodrošinot konsultācijas ar iesaistītajām pusēm, izvērtējot darba tirgus prognozes un pieejamos datus par pieprasījuma attīstību. Kopējie mērķa rādītāji Latvijas tautsaimniecības nozarēs tiks publicēti.

Pilnīgai pārejai uz jauno finansēšanas modeli 2015.gadā tiks izstrādāti jauni Ministru kabineta noteikumi, kuros tiks iekļauti nosacījumi jaunā finansēšanas modeļa pilnīgai ieviešanai atbilstoši Pasaules bankas priekšlikumam. Jaunajos noteikumos tiks iekļauta augstskolu un koledžu finansēšanas kārtība, paredzot nosacījumus valsts budžeta piešķiršanai gan studiju, gan zinātniskās darbības nodrošināšanai un attīstībai vienotā regulējumā. Sadarbībā ar augstskolām tiks detalizēti izvērtēti nosacījumi attiecībā uz studiju un zinātniskās darbības kvalitātes noteikšanu augstskolās un koledžās, tiks sagatavoti kritēriji studiju un pētniecības rezultātu sasniegšanas novērtēšanai 1. un 2.pīlāra finansēšanā. Tiks paredzēti nosacījumi 1.pīlāra (F_1 - pamata finansējuma saņemšanai), kas balstās uz ieejas rādītājiem – studiju vietu skaita, akadēmiskā personāla skaita un aktualizētajiem nozaru izmaksu koeficientiem. Tiks paredzēti nosacījumi 2.pīlāra (F_2 - snieguma finansējuma) saņemšanai, pamatojoties uz rezultātiem studiju darbā un pētniecībā. Studiju darbības rezultatīvie rādītāji atspoguļos vispārīgos studiju darba rezultātus, kas ir attiecināmi uz visām valsts dibinātām AII – absolventu rādītāji, rādītāji, kas apliecina sasniegumus starptautiskajā sadarbībā - ārvalstu pasniedzēju piesaiste un ārvalstu studentu un ārvalstīs studējošo skaita pieaugums, kā arī specifiskos rādītājus, kas tiks iestrādāti mērķa līgumos. Tādējādi tiks nodrošināti nosacījumi, lai no 2016.gada augstskolu un koledžu darbība tiktu regulēta uz vienotu Ministru kabinetu noteikumu bāzes, nodrošinot augstākās izglītības institūciju studiju un pētniecības finansēšanas integrāciju.

Papildus tiks vērtēti un nepieciešamības gadījumā grozīti saistošie noteikumi attiecībā uz finansēšanai nepieciešamo rādītāju iesniegšanu. Nepieciešamības gadījumā tiks pilnveidoti Ministru kabineta 2006.gada 2.maija noteikumi Nr. 348 "Kārtība, kādā augstskola un koledža iesniedz Izglītības un zinātnes ministrijā informāciju par savu darbību", precizējot ikgadēji iesniedzamo informāciju par darbības rezultātiem.

IV. Jaunā finansēšanas modeļa ieviešanas nepieciešamība

Nerisinot situāciju un problēmas, ko rada pašreizējais finansējuma apjoms un nepilnīgais finansēšanas modelis, jau šobrīd ir vērojama negatīva attīstība un ir paredzams, ka sekas iestāsies gan valsts, gan Eiropas līmenī. Augstskolām strādājot ilgstošā nepietiekoša finansējuma režīmā nav iespēju un motivācijas investēt attīstībā, atjaunot akadēmisko personālu, celt savas darbības kvalitāti un orientēties uz rezultātiem, veikt pasākumus strukturālās fragmentācijas novēršanai un nodrošināt saņemtā finansējuma efektīvu izlietojumu. Vienlaikus, neieviešot jaunu finansēšanas kārtību un neizstrādājot stingrākas prasības valsts finansējuma saņemšanai, nenosakot skaidrus, izmērāmus sasniedzamos rezultātus gan studijās, gan pētniecībā, nebūs iespējams veicināt kvalitātes un konkurētspējas pieaugumu sektorā. Tiks turpināta akadēmiskā un pētniecības cilvēkkapitāla noplicināšana un vēsturiskās tradīcijas AI un pētniecības finansēšanā, veicinot sistēmas stagnāciju. Nodokļu maksātāju līdzekļi tiks izšķiesti, jo valsts nesaņems nepieciešamos speciālistus un zinātniskās darbības produktus. Šāda AI sektora finansēšana būs arī negatīvs signāls uzņēmējiem, kas nebūs ieinteresēti sadarbībā. No Eiropas skatupunkta valsts nebūs pildījusi savas apņemšanās, līdz ar to Latvijas augstākā izglītības un pētniecības nozare netiks uzskatīta par ievērtības cienīgu, ieguldījumu vērtu jomu nākošajā struktūrfondu plānošanas periodā. Latvija zaudēs iespēju piesaistīt starptautisko finansējumu un iekļauties Eiropas augstākās izglītības un pētniecības telpā kā konkurētspējīgs spēlētājs.

Ieviešot jauno trīs pīlāru modeli, kurā valsts budžeta līdzekļi tiek piešķirti gan stabilitātes nodrošināšanai, gan arī stratēģisku mērķu sasniegšanai, un Eiropas Savienības fondu līdzekļi tiek novirzīti augstākās izglītības institūciju rīcībspējas paaugstināšanai, tiks augstskolām tiks dota iespēja nodrošināt Latvijas sabiedrības un tautsaimniecības attīstības vajadzībām atbilstošu modernu pētniecībā balstītu augstāko izglītību.

V. Pasākumu plāns jauna finansēšanas modeļa ieviešanai

Nr. p.k.	Pasākums	Izpildītājs	Laika posms, termiņš
I.	1. solis – Studiju vietu plānošanas optimizācija un starpinstitucionālās sadarbības pilnveidošana. Budžeta vietu analīze un plānošana 2015.gadam.		
1.1.	Tikšanās ar augstskolu pārstāvjiem, darba devēju organizācijām un nozaru ministrijām budžeta vietu piešķiruma projekta 2015.gadam apspriešanai.	IZM, augstskolas, KM, VM, ZM, NEP, LDDK	03.12.2014
1.2.	Budžeta vietu piešķiruma projekta 2015.gadam sagatavošana, ņemot vērā tikšanos rezultātus ar darba devēju organizācijām, nozaru ministrijām un augstskolām.	IZM	10.12.2014
1.3.	Budžeta vietu piešķiruma projekta 2015.gadam prezentācija un apspriešana AIP. AIP priekšlikuma saņemšana.	IZM, AIP	15.12.2014
1.4.	IZM Rīkojuma par valsts budžeta finansēto studiju vietu skaita sadali 2015.gadā sagatavošana un parakstīšana.	IZM, augstskolas, koledžas	23.12.2014
1.5.	Vienošanās protokolu sagatavošana un parakstīšana	IZM, augstskolas, koledžas	30.12.2014
1.6.	Īstenots pētījums studiju izmaksu koeficientu aktualizācijai atbilstoši reālajām izmaksām.	IZM	10.10.2015
II.	2.solis - Augstskolu stratēģiskā specializācija un sniegunā balstīta finansēšana		
2.1.	Īstenots akadēmiskā personāla atlases mehānisma un atalgojuma politikas audits.	IZM	30.11.2014
2.2.	Nodrošināta studiju izmaksu nozaru koeficientu aktualizāciju un līdz 2015. gada 1. maijam sagatavoti un iesniegti noteiktā kārtībā izskatīšanai grozījumus Ministru kabineta 2006.gada 12.decembra noteikumos Nr. 994 “Kārtība, kādā augstskolas un	IZM	01.05.2015

	koledžas tiek finansētas no valsts budžeta līdzekļiem”, nosakot kārtību apakšprogrammas 03.03.00 “Zinātniskās darbības attīstība un infrastruktūras nodrošināšana augstskolās un koledžās” līdzekļu piešķiršanai par sniegumu pētniecībā balstītas augstākās izglītības nodrošināšanā augstākās izglītības institūcijās, kurās ir ieviesta rezultātu pārvaldība saskaņā ar šajā koncepcijā aprakstītajiem snieguma rādītājiem.		
2.3.	Atjaunināta augstskolu akadēmiskā personāla atlases un atalgojumu politika, ņemot vērā Izglītības un zinātnes ministrijas īstenotā audita rezultātus, kā arī Pasaules bankas ieteikumu piešķirt augstāku prioritāti augstākās izglītības un zinātnes cilvēkresursu politikai, veicināt akadēmiskā darba tirgus caurskatāmību.	Augstskolas, koledžas	01.07.2015
2.4.	Izglītības un zinātnes ministrijā iesniegtas augstākās izglītības institūciju attīstības stratēģijas 2015. – 2020.gadam, kurās paredzēta stratēģiskajai specializācijai atbilstoša pētniecībā balstīta augstākās izglītības piedāvājuma attīstība, kā arī inovāciju un attīstības projektu īstenošana.	Augstskolas, koledžas	01.07.2015
2.5.	Sagatavoti priekšlikumi mērķa līgumu nosacījumiem un augstākās izglītības institūciju stratēģiskajai specializācijai būtiskajiem rezultātu rādītājiem, balstoties uz pārrunām ar nozaru ministrijām un to padotības augstskolām.	IZM, KM, VM, ZM, augstskolas, koledžas	01.09.2015
2.6.	Mērķa līgumu 3 – 5 gadu periodam izstrāde, nosakot kritērijus finansējuma piešķiršanai par studiju un pētnieciskā darba rezultātiem, t.sk. sadarbībā ar mākslas augstskolām un atbildīgo ministriju izstrādāti mākslas augstskolu mākslinieciskajai darbībai nepieciešamā finansējuma veidošanas kritēriji.	IZM, KM, VM, ZM, augstskolas, koledžas	01.11.2015
2.7.	Sagatavots un iesniegts noteiktā kārtībā izskatīšanai noteiktā kārtībā Ministru kabinetā	IZM	01.11.2015

	noteikumu projekts pētniecībā balstītas augstākās izglītības finansēšanai pēc vienota regulējuma, t.sk. nosakot parametrus mākslinieciskajai darbībai, kas papildinātu esošos principus, kas veido augstskolām un koledžām paredzēto finansējumu no valsts pamatbudžeta.		
2.8.	Veikts studējošo atbalsta sistēmas izvērtējums un izstrādāti priekšlikumi sociāli taisnīgākas sistēmas ieviešanai.	IZM, augstskolas, koledžas	01.12.2015
III.	3.solis - Izcilības un inovācijas veicināšana		
3.1.	Pieprasīts papildu finansējums augstākās izglītības institūciju attīstības un inovācijas veicināšanai 2016.gada budžetā Izglītības un zinātnes ministrijas Jauno politikas iniciatīvu ietvaros.	IZM	01.08.2015
3.2.	Izstrādāts Ministru kabineta noteikumu projekts ES struktūrfondu aktivitāšu programmēšanai 2014. – 2020.gada struktūrfondu plānošanas periodā.	IZM	31.12.2015
3.3.	Izstrādāti projekti augstākās izglītības institūciju attīstības, izcilības un inovācijas veicināšanai.	Augstskolas, koledžas	01.11.2015

Pielikumā:

- 1) Pasaules bankas pētījuma 1.ziņojums - Latvijas augstākās izglītības finansēšanas modeļa stipro un vājo pušu izvērtējums (uz 169 lp.);
- 2) Pasaules bankas pētījuma 2.ziņojums - Latvijas augstākās izglītības finansēšanas modeļa stratēģiskās atbilstības izvērtējums (uz 67 lp.);
- 3) Pasaules bankas pētījuma starpziņojums - augstākās izglītības finansēšanas konceptuālais piedāvājums (uz 16 lp.);
- 4) Pasaules bankas pētījuma gala ziņojums – finansēšanas piedāvājums augstākās izglītības finansēšanai vidējā termiņā (uz 79 lp.);
- 5) Jaunās politikas iniciatīvas 2015. – 2017.gadam (uz 17 lp.).

Iesniedzējs:

Izglītības un zinātnes ministre

M.Seile

Vizē:

Valsts sekretāre

S. Liepiņa

Agrita Kiopa

(par projektu atbildīgās amatpersonas vārds un uzvārds)

Izglītības un zinātnes ministrijas Augstākās izglītības, zinātnes
un inovāciju departamenta direktore

(amats)

67047996; fakss: 67047996

(tālrunā un faksa numurs)

Agrita.Kiopa@izm.gov.lv

(e-pasta adrese)

27.11.2014.

10 775

L.Treimane, 67047879

Laura.Treimane@izm.gov.lv